

VredesMagazine

Jaargang 4 nummer 3 — 3e kwartaal 2011 — Prijs euro 2,50

- **Aanpak voor vredeseducatie**
- **Van de Franse naar de Facebook revolutie**

Onderzoeks dossier:

- **Arabishe lente**

Aandeelhouders EADS – bloed aan hun handen

COMMENTAAR

Uit een actieverslag op de website van Ravage: Terwijl in Libië de strijdende partijen elkaar het graf in schieten met wapentuig van het Europese wapenbedrijf EADS vond tegelijkertijd in Amsterdam de jaarvergadering van aandeelhouders plaats. Om de vennoten er nog eens duidelijk aan te herinneren dat ze hun geld verdienen aan andermans dood & verderf, organiseerde Campagne tegen Wapenhandel een protestactie bij het Okura Hotel in Amsterdam.

Eén voor één kwamen de heren aangereden om bij de ingang van het hotel geconfronteerd te worden met een menselijke weguversperring door een vijftigtal vredesactivisten. Die waren geenszins van plan om de aandeelhouders een makkelijke doorgang te verlenen. Onder luid gejoel en gefluit poogden de zakenlieden hun dure slee door de groep demonstranten te manoeuvreren, wat niet bepaald soepel verliep. Met protestborden, spandoeken, waterpistolen, houten geweren en camera's omsloten de activisten de auto's als een zwerm bijen. Te midden van deze heksenketel bleven de aanwezige agenten opvallend laconiek. Op gemoedelijke toon werden de activisten gemaand aan de kant te gaan staan. Om het de zakenlieden nog wat lastiger te maken lagen er plastic landmijnen op de weg. Steeds wanneer de security van het hotel de objecten aan de kant schoof, werden de mijnen weer behendig terug op hun plaats geschopt door de betogers. Ondertussen was veelvuldig de leus 'Bloed aan je handen' te horen, al zal bij het gros van de aandeelhouders het bloed onder

de nagels vandaan zijn gehaald bij zo'n ontvangst.

(Bron: www.ravagedigitaal.org/2011nieuws/mei/26/nws.php)

Omdat Libië rijk is aan olie kan het goed betalen voor wapens. Vandaar dat de wapenindustrie er als de kippen bij was toen het wapenembargo tegen Gaddafi in 2004 werd opgeheven. In 2007 en 2009 werd op een militaire basis bij Tripoli de Libyan Aviation Exhibition, LAVEX georganiseerd waar internationale vliegtuigbouwers (voornamelijk Frans en Italiaans) hun militaire toestellen en wapens probeerden te slijten. LAVEX 2011 was al gepland voor oktober dit jaar. EADS is een Frans/Duits/Spaans conglomeraat waarvan het hoofdkantoor om belastingtechnische redenen in Nederland is gevestigd. Het bedrijf produceert onder meer vliegtuigen, helikopters en raketten en werkt ook mee aan de nucleaire raketten van het Franse leger. Sinds de opheffing van het embargo leverde EADS aan het Libische regime militaire voertuigen, stoorzenders, helikopters en MILAN₃ antitankraketten. Het bedrijf had zelfs een vaste vertegenwoordiger in Tripoli. Er is hevige concurrentie op de militaire luchtvaartmarkt en overal wordt bezuinigd op defensie. Airshows zijn een manier om de verkoop op te krikken, maar er gaat niets boven een echte oorlog. In de militaire pers wordt daar

geen geheim van gemaakt. De aanval op Libië is een uitgelezen kans is om te laten zien wat toestellen en hun bewapening in de praktijk waard zijn. Een medewerker van een defensiebedrijf verklaart: "Iedereen kijkt naar Libië. Het is absoluut een etalage." En de uitgever van de Londense Defense Analysis Newsletter zegt: "Het kan geen kwaad om het predicaat used in combat te verwerven. Dat kan alleen maar goed doen." Een Amerikaanse analist stelt zelfs optimistisch: "Wat de afgelopen weken gebeurd is heeft de komende vijf jaar waarschijnlijk positieve impact op de defensie-industrie. Als het Amerikaanse leger wordt ingezet zoals in Libië (...) zal het Congres minder snel gaan hakken in het defensiebudget."

Op dit moment wordt Libië door de Fransen bestookt met dezelfde Rafale gevechtsvliegtuigen die op de LAVEX air show te zien waren. De Britten bombarderen Libië met Eurofighter Typhoon gevechtsvliegtuigen, gebouwd door EADS samen met BAE en Finmeccanica. De Libische rebellen beschikken over EADS MILAN₃ antitankraketten, die hen zijn geleverd door Qatar.

Wendela de Vries

FOTO VOORPAGINA:

Ontmoetingsruimte IKV Pax Christi te Utrecht.
Foto: Jan Bervoets

COLOFON

VREDESMAGAZINE 3e KWARTAAL 2011 Uitgave van de vereniging VredesMedia waarin samenwerken: Haags Vredesplatform (HVP), Humanistisch Vredesbeeraad (HVB), Vereniging Pais, Samenwerkingsverband Stop de Wapenwedloop, Antimilitaristies Onderzoekskolлекief VD AMOK, Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) afdeling Nederland. In VredesMagazine zijn de tijdschriften Kernwapens Weg!, VD AMOK en de dikke nummers van Vredeskoerier 't Kan Anders opgegaan. De dunne nummers van Vredeskoerier 't Kan Anders blijven vier maal per jaar verschijnen. **REDACTIE:** Jan Bervoets, Hans Feddema, Benno Houweling, Kees Kalkman, Klaas Meijer, Anke Polak, Jan Schaake, Guido Schokker, Barbara Smedema, Egbert Wever **AAN DIT NUMMER WERKTEN NAAST DE AUTEURS MEE:** Daan van der Burgh, David-Jan Donner, Jip van Dort, Chris Geerse, Wendela de Vries. De auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van een geplaatst stuk. De tekst van artikelen mag worden overgenomen op voorwaarde van bronvermelding. Copyrights van foto's en tekeningen berusten bij de desbetreffende fotograaf/illustrator. **FOTOREDACTIE:** Hans Bouton, Anne Vaillant **MEDEWERKENDE FOTOGRAFEN EN ILLUSTRATOREN:** Khalid Albaih, Jan Bervoets, Joop Blom, Kate Dixon, Fotdmike, Benno Houweling, Aisha Mershani, Len Munnik, Bert Spiertz, Sylvia Wilbrink **VORMGEVING:** Jimmy Slothouwer **DRUKKER:** Drukkerij Mezclado, Tilburg **ABONNEMENTEN:** Interesse of aanmelding voor een abonnement op Vredesmagazine kan kenbaar gemaakt worden bij de redactie van VredesMagazine of bij een deelnemende organisatie. Een jaarabonnement op VredesMagazine (4 nummers) kost 10 euro. U kunt een abonnement nemen via info@vredesmagazine.nl of 015 7850137. **GIFTEN:** Bedragen die abonnees overmaken boven het verschuldigde abonnementsgeld worden beschouwd als gift voor het werk van de in VredesMagazine samenwerkende organisaties. **CONTACT VREDESMEDIA:** Vlamingsstraat 82 2611 LA Delft, 015 7850137, info@vredesmedia.nl, www.vredesmedia.nl. **REDACTIEADRES:** Obrechtstraat 43 3572 EC Utrecht tel. 030 8901341 e-post info@vredesmagazine.nl. Artikelen naar redactie@vredesmagazine.nl. **KOPIJSLUITING VOLGEND NUMMER:** 15 augustus. Verschijningsdatum volgend nummer: 14 september. **ISSN 1876-0724**

**AANDEELHOUDERS EADS –
BLOED AAN HUN HANDEN 2**

Wendela de Vries

**BEZUINIGINGEN OP
DEFENSIE VERHULLEN KEUZES 4**

Het debat in de Tweede Kamer laat zien
dat de inzet van defensiemiddelen meer en meer
bepaald wordt door binnenlandse factoren

Jan Schaake

**KUNDUZ MONITOR VOLGT
POLITIEMISSION OP DE VOET 7**

Een nieuw blog over de NAVO-oorlog in Afghanistan

Daan van der Burgh

ONDERWIJS IN CONFLICTHANTERING 8

Hoe kinderen vaardig worden
conflicten zonder geweld op te lossen

John Zant

BUDRUS 10

Film over een Palestijns dorp in
verzet tegen de aanleg van de scheidingsmuur

Jan Bervoets

**VAN DE FRANSE NAAR DE
FACEBOOK REVOLUTIE 12**

Waarom zijn sommige pogingen tot
geweldloos burgerverzet succesvol en andere niet?

Henk Zandvliet

JOURNALIST VOOR DE VREDE 2011 13

Het Humanistisch Vredesberaad kiest de negende
kwaliteitsjournalist op het gebied van oorlog en vrede

Anke Polak

**NIEUWE AANPAK VOOR
VREDESEDUCATIE IN OPKOMST 14**

Verslag van het symposium van de vereniging Pais

Benno Houweling

TE KOOP: 60 GEVECHTSTANKS, 1500 PK 15

Welk land gaat onheil stichten met
het oud ijzer van onze krijgsmacht?

Jacques Tuinder

**LAAT NAVO-LAND NEDERLAND
ZICH INZETTEN VOOR VREDE 16**

We moeten onze energie richten op het tot stand
komen van bestanden in Afghanistan en Libië

Hans Feddema

FOTOPAGINA'S BERT SPIERTZ 18

Muurschilderingen in Belfast

DOSSIER: ARABISCHE LENTE 21

*Martin Broek, Jip van Dort, Kees Kalkman, Guido
van Leemput, Jan Schaake en Wendela de Vries*

EN VERDER:

GEWELDLOOSHEID VOOR BEGINNERS 10

SPRINGSTOF 17

Frank Slijper en Wendela de Vries

**OVERZICHT VAN BIJ VREDESMAGAZINE
AANGESLOTEN ORGANISATIES 20**

KORTE BERICHTEN 33

Chris Geerse

SIGNALERINGEN 35

GEDICHT VAN GERRIT KOMRIJ 36

HEDEN GEEN COLUMNS

ACTIE BIJ AANDEELHOUDERS-
VERGADERING EADS,
OKURAHOTEL AMSTERDAM, 26 MEI

Foto: Joop Blom

Bezuinigingen op defensie verhullen keuzes

Op 8 april presenteerde het kabinet zijn langverwachte beleidsbrief **DEFENSIE NA DE KREDIETCRISIS**, waarin een historische bezuinigingsoperatie op het defensieapparaat werd gepresenteerd. Historisch vanwege de omvang (ruim 1 miljard euro; ongeveer een achtste van het personeel moet er uit) maar ook vanwege het feit dat het juist een rechtse regering was die de verantwoordelijkheid voor deze bezuinigingen nam. Maatregelen waar links – en ook de vredesbeweging – z'n vingers bij kon aflikken. De eerste protesten moesten dan ook van de minister zelf komen: Nederland zou z'n ambitieniveau niet meer kunnen halen. Eigenlijk waren deze bezuinigingen onverantwoord en zou een volgend kabinet de maatregelen zo snel mogelijk terug moeten draaien. En nadat de minister vanwege deze uitspraken naar de Kamer werd geroepen vroeg hij zich in de media vertwijfeld af waarom deze megabezuinigingen niet leidden tot de maatschappelijke protesten waar zijn collega-ministers zich wel voor geplaatst zagen. Kennelijk, zo stelde hij teleurgesteld vast, was er in Nederland te weinig draagvlak voor een goedfunctionerende krijgsmacht.

Er waren natuurlijk wel protesten, maar vooral vanuit de sectoren die een direct belang hebben bij de instandhouding van de huidige omvang van defensie: de verschillende krijgsmachtonderdelen, militaire vakbonden, de defensie-industrie, voor defensie werkende onderzoeksinstellingen en gemeentes als Den Helder, Assen en in Noord-Brabant waar de bezuinigingen grote gevolgen hebben voor de lokale economie. De weerklank die hun protesten in de media en in de politiek vonden laten zien dat het belang van de Nederlandse krijgsmacht vooral ook in Nederland zelf ligt. Bij de hoorzitting die de Kamer organiseerde waren deze sectoren in volle omvang aanwezig, terwijl de vredesbeweging of vertegenwoordigers van de gebieden waar de Nederlandse krijgsmacht thans of in de nabije toekomst wordt ingezet, op de directeur van IKV Pax Christi na, niet waren uitgenodigd. Bij de bezuinigingen op ontwikkelings-samenwerking waarbij het, percentueel, om tenminste eenzelfde bedrag gaat, ging het heel anders toe. Daar kwam de sector zelf nauwelijks in opstand en was in de media met moeite de noodkreet van partners in de samenwerkingsregio's hoorbaar. In de hoorzitting liet de Kamer

daar juist graag critici van het gevoerde ontwikkelingsbeleid aan het woord.

Aan de bezuinigingen op defensie lag dan ook geen inhoudelijke of programmatische kritiek ten grondslag (hoewel de frequentie van kritische rapporten van de Rekenkamer en evaluaties van recent gevoerde oorlogen daar wel alle aanleiding toe geven!). De keuze om tot het voorgestelde bezuinigingspakket te komen werd louter ingegeven door de gevolgen van de kredietcrisis. Om puur financiële redenen moest flink gesneden worden en de toelichting was er vooral één van cijfers. De linkse oppositie verweet het kabinet dat er geen enkele visie achter de bezuinigingen leek te zitten, terwijl juist een jaar eerder het eindrapport van de in opdracht van het vorige kabinet uitgevoerde Verkenningen was gepresenteerd waarin een aantal varianten waren opgenomen: een krijgsmacht die vooral gericht was op de verdediging van het eigen grondgebied, een krijgsmacht die vooral elders vrede zou moeten brengen en een 'veelzijdig inzetbare' krijgsmacht als meest omvattende en meest kostbare variant. In de beleidsbrief liet het kabinet weten nog steeds te kiezen voor die veelzijdig inzetbare krijgsmacht en de ambities van de krijgsmacht

Tekening:
Len Munnik

onverkort te zullen handhaven, zij het voor minder geld. Dat leidde tot felle politieke discussie of dat wel mogelijk was. De oppositie wilde zo'n beetje alle betrokkenen bij de Verkenningen-studie naar de Kamer halen, maar in de praktijk verhulde deze discussie over de visieloosheid van het kabinet dat er wel degelijk bepaalde politieke keuzes werden gemaakt en bleek eerlijk gezegd ook een zekere visieloosheid van links op de toekomst van defensie.

ALTERNATIEVEN

Niet alleen Nederland kampt met ingrijpende bezuinigingen op defensie, dat geldt ook voor de landen om ons heen. Niet in de laatste plaats Engeland en Frankrijk, die half juni lieten weten dat de toen net drie maanden durende lucht-oorlog boven Libië eigenlijk al te kostbaar was voor beide landen om nog veel langer volgehouden te kunnen worden, laat staan dat zij op korte termijn nog andere ambities zouden kunnen verwezenlijken. Ook de Nederlandse regering liet weten dat ze haar bijdrage aan 'Libië' nog

één keer kon verlengen, maar dat het daarna over en uit was. Met een politie-trainingsmissie in Kunduz, een operatie tegen de piraten in de Arabische Golf en luchtmachtacties boven Libië is de grens ook voor Nederland bereikt. Dat maakt dus duidelijk dat militaire operaties ten behoeve van internationale vrede en veiligheid zo langzamerhand te kostbaar beginnen te worden en dat naarstig gezocht zou moeten worden naar alternatieven. Een gerichte inzet van diplomatieke middelen en ontwikkelingssamenwerking, bijvoorbeeld, om gewelddadige conflicten te voorkomen of tijdig in te dammen. Tegen de kostprijs van één straaljager heeft Max van der Stoep jarenlang met een kleine staf als Hoge Vertegenwoordiger voor de Nationale Minderheden bij de OVSE de uitbraak van tal van gewelddadig etnische conflicten op het grondgebied van de voormalige Sovjet-Unie weten te voorkomen. Nederland heeft zelf een vooral politieke bijdrage kunnen leveren aan het vredesproces in Soedan en gerichte ontwikkelingsactiviteiten kunnen de voedingsbodem voor het uit-

breken van lokale conflicten helpen voorkomen. Helaas wordt juist ook hierop door de huidige regering ingrijpend bezuinigd en komen ontwikkelingssamenwerking en het diplomatieke netwerk vooral in dienst te staan van de eigen Nederlandse economische belangen en niet in die van de vrede en veiligheid van anderen.

BEDRIJFSLEVEN

De verschuiving van financiële middelen van defensie naar buitenlandse zaken en ontwikkelingssamenwerking om op een andere, effectievere manier aan vrede en veiligheid bij te dragen is natuurlijk een oud stokpaardje van de vredesbeweging. Tot dusverre één die vooral met idealistische argumenten gevoerd moest worden. Maar nu de wereldwijde bezuinigingen op defensie (en het vastlopen van diverse militaire operaties) het feitelijke failliet van de militaire benadering aantonen, kunnen daar ook puur zakelijke en economische argumenten aan worden toegevoegd. Veel militairen die thans op straat komen te staan zouden hun erva-

ring in conflictgebieden na enige omscholing ook heel goed in kunnen zetten als veel minder kostbare en effectiever opererende burgervredeswerker. Dat zou een flink verschil uitmaken bij de realisering van het internationale ambitieniveau dat de politiek eigenlijk zoveel mogelijk wil handhaven. Opmerkelijk genoeg stelde werkgeversvoorzitter Wientjes tijdens de door de Kamer georganiseerde hoorzitting ook al met zoveel woorden dat de politiek (in zijn opvatting zelfs maar twee) verschillende mid-

**Niet alleen Nederland
kampt met ingrijpende
bezuinigingen op
defensie, dat geldt
ook voor de landen om
ons heen.**

delen heeft om invulling te geven aan de internationale orde waarin het Nederlands bedrijfsleven zijn werk moet doen: ontwikkelingssamenwerking en defensie. Hij ging in de rest van zijn betoog uitsluitend in op het belang van defensie voor het Nederlands bedrijfsleven en daarmee komen we aan bij de eerste overweging van nationale belang die wel degelijk achter de defensiebezuinigingen schuil gaat.

Velen hebben zich namelijk al in de Kamer of in de media verbaasd over het feit dat de enorme investeringen in het Joint Strike Fighter (JSF) programma grotendeels buiten schot zijn gebleven bij de, zogenaamd door financiële noodzaak ingegeven bezuinigingen waarbij tienduizend militairen op straat komen te staan en hele divisies bestaand materieel worden afgestoten. Minder zichtbaar in de media was dat er nog eens extra is bezuinigd op bestaande onderdelen om geld vrij te maken voor investeringen in *cyberwarfare* en onbemensde militaire vliegtuigen (UAV's). Met name tijdens de hoorzitting bleken hier grote belangen van de Nederlandse defensie-industrie en daaraan gerelateerde onderzoeksinstituten achter te zitten. Bij de JSF is het duidelijk dat bij de aanschaf van ge-

vechtvliegtuigen zogenaamde compensatieorders aan de Nederlandse (behoorlijk verweven) defensie- en luchtvaartindustrie worden verleend. Ook bij cyberwarfare en UAV's werd door het Nederlands bedrijfsleven aangegeven dat op dit gebied veel Nederlandse expertise bestaat, die ook nog verder ontwikkeld kan worden en waartoe het vooral noodzakelijk is dat, net als bij de JSE, voor systemen gekozen wordt waar het bedrijfsleven ook wat aan kan hebben en dus niet voor kant-en-klare producten die je van de plank zou kunnen kopen.

Toch was dit nog niet voldoende. Door de om zich heen grijpende defensie-bezuiniging in het Westen en aangescherpte exportcriteria voor de groeiemarkten elders in de wereld (met name in het Midden-Oosten) zien veel Nederlandse defensiebedrijven de toekomst somber

PATROUILLESCHIP HOLLAND GEBOUWD BIJ DAMEN IN VLISSINGEN, 2010

in. Als defensie dan toch zou moeten bezuinigen, zo lieten zij de Kamer weten, dan zou vooral het onderhoud heel goed uitbesteed kunnen worden. Met tal van voorbeelden hield men de Kamer voor dat het bedrijfsleven dat veel goedkoper en efficiënter kon dan defensie zelf en zo zou in ieder geval ook een stuk wapentechnologische knowhow in Nederland gehandhaafd kunnen blijven. Toen vooral de VVD voor dit idee bleek warm te lopen en met name de PvdA nog niet overtuigd was, werd laatstgenoemde gepaaid met de toezegging dat de defensie-industrie daartoe ook afvloeiend militair personeel in dienst zou kunnen nemen. Een werkgelegenheidsproject, dus. Suggesties van D66 en GroenLinks dat er ook efficiency gehaald zou kunnen worden uit intensievere samenwerking op met name Europees niveau, waarbij het Europees

Defensie Agentschap (EDA) werd genoemd, werden zuinigjes bejegend. Het ging toch vooral om de eigen Nederlandse industrie, niet om de Europese. Dat EDA vooral in ogen van D66 en GroenLinks een rol zou kunnen spelen in een hogere efficiency van de Europese defensie, terwijl ze volgens haar eigen mandaat vooral een aanjaagfunctie zou moeten vervullen voor de Europese defensie-inspanningen en ter bevordering van een Europese wapenindustrie, vergeten we dan maar even.

EIGEN GRONDGEBIED

Een tweede belangrijke overweging van nationaal belang werd vooral door de PVV uitgesproken, maar in de praktijk wel gesteund door VVD en CDA. PVV-woordvoerder Hernandez maakte in het notaoverleg duidelijk eigenlijk helemaal niets te voelen voor de officiële voorliggende variant 'veelzijdig inzetbaar' (waaraan volgens Hillen toegevoegd zou moeten worden: 'maar tijdelijk even niet') en al helemaal niets voor de door links (en in zekere zin ook door IKV Pax Christi) bepleite variant 'vrede brengen' maar zich juist erg goed kon vinden in de variant 'veilig blijven', gericht op de verdediging van het eigen grondgebied dat, in zijn ogen, vooral werd bedreigd door immigranten en vluchtelingen uit niet-westerse landen. Hij diende, met steun van de coalitiepartners, moties in die achtereenvolgens de marechaussee zoveel mogelijk moest ontzien, de halvering van het aantal zeewaardige patrouillevaartuigen ongedaan maakte en een aantal voor verkenning en bewaking geschikte helikopters aan de bezuinigings-slag deed ontsnappen. Alles gericht op het op peil blijven en zo mogelijk uitbreiden van vliegende controles rond de Nederlandse grenzen en van de Europese Frontex operaties ter bewaking van de Europese buitengrenzen, zoals Nederland ook nu al betrokken is bij de operatie van Frontex die vluchtelingen uit Noord-Afrika moet zien tegen te houden. Door anderen werd gezinspeeld op de inzet van deze vaartuigen en helikopters bij de operaties tegen de piraten in de Arabische zee en voor diverse scenario's in het Caraïbisch gebied. Ook daar heeft de Nederlandse krijgsmacht immers enige nationale belangen te verdedigen.

Al met al dringt zich het beeld op dat 'rechts', met deze enorme bezuinigingen op defensie, toch in hoge mate haar agenda heeft kunnen doorvoeren, waarin het

ationale eigenbelang van bedrijfsleven en bewaking van de landsgrenzen tegen vreemde indringers aan haar trekken is gekomen. Door zich blind te staren op de vorig jaar uitgebrachte en goed doortimmerde Verkenningen heeft 'links' zich in deze discussie grotendeels buiten spel laten zetten. Ontluisterend is dat tijdens de discussie over de defensiebezuinigingen bij 'links' een duidelijke visie op de toekomst van de krijgsmacht ontbreekt. Wat dat betreft keerde het verwijt dat GroenLinks-woordvoerder El Fassed op de ochtend van het Kamerdebat in de Volkskrant maakte dat aan de regeringsvoorstellen geen visie ten grondslag lag als een boemerang bij hem terug. Die visieloosheid bij links bleek overigens al eerder bij de tamelijk willekeurig overkomende opstellingen van de linkse politieke partijen bij de verschillende militaire operaties waarbij Nederland betrokken is. De PvdA was tegen Kunduz en voor Libië, terwijl het bij GroenLinks precies andersom is en met zelfs voor medestanders in de vredesbeweging veelal tamelijk onbegrijpelijke argumentaties. Het tot in detail uitgewerkte pleidooi van IKV Pax Christi om de Nederlandse krijgsmacht vooral in te zetten voor de bescherming van de burgerbevolking in conflictgebieden vond bij beide partijen niet echt gehoor. Het pleidooi vanuit de radicalere vredesbeweging om de bezuinigingen op defensie te gebruiken voor een volledige heroriëntatie van het Nederlands buitenlands beleid en de daartoe noodzakelijke diplomatieke, ontwikkelings- en desnoods nog noodzakelijk geachte geweldsmiddelen resoneerde enkel in een verzuchting van PvdA-woordvoerster Eijssink dat de Verkenningen een bredere analyse had gegeven dan de tamelijk smalle discussie over de toekomst van de krijgsmacht. Voor veel waarnemers zijn de meer dan 450 schriftelijke detaillistische Kamervragen over de beleidsbrief een teken aan de wand dat een vernieuwende visie op internationale vrede en veiligheid ontbreekt en er verder geworsteld wordt met een krijgsmacht, omdat die er nu eenmaal is en er grote belangen mee gemoeid zijn. Als we het echt anders willen, dan ligt hier een nog schone taak voor de vredesbeweging.

Jan Schaake

Kunduz Monitor volgt politiemissie op de voet

Op www.kunduzmonitor.blogspot.com verschijnen regelmatig berichten over de veel besproken Nederlandse politiemissie in Kunduz. Om wat meer te weten over de achtergrond van deze website hebben we de initiatiefnemer Jip van Dort geïnterviewd.

Wat voor website is Kunduz Monitor?

Kunduz Monitor is een kritisch en informatief blog over de NAVO-oorlog in Afghanistan en de Nederlandse deelname hieraan, de politietrainingsmissie in Kunduz. Het is informatief, omdat de belangrijkste nieuwsberichten op het blog worden geplaatst en er belangrijke onderzoeksrapporten worden

een vertekend beeld van de situatie.

Een illustratief voorbeeld hiervan vind ik dat voorbij wordt gegaan aan de wensen van de Afghanen. Tot nu toe heeft niet één journalist zichzelf de vraag gesteld of de Afghanen wel zitten te wachten op de komst van de Nederlanders. Juist voor een missie die tot doel heeft de Afghanen te helpen is deze vraag relevant. Uit onderzoek blijkt dat de Afghanen helemaal geen voortzetting van de oorlog willen, maar serieuze onderhandelingen met de opstandelingen. Deze missie draagt juist bij aan verlenging van het conflict doordat er partij wordt gekozen in de Afghaanse burgeroorlog. De journalisten hanteren doorgaans een wat nauw, Nederlands perspectief op de mis-

veel toezeggingen om de nodige steun van oppositiepartijen te krijgen. Nogal wat experts wijzen op de onhaalbaarheid van die garanties, bijvoorbeeld dat de door Nederland opgeleide agenten niet mogen vechten tegen de Afghaanse verzetsgroepen. Zij achten de Afghaanse praktijk veel weerbarstiger dan de Kamerleden zich voorstellen. Ook een groot deel van de Nederlanders is tegen de missie. Ondanks deze kritiek wordt de missie toch doorgezet. Reden te meer om deze kritisch te volgen en gedane garanties tegen het licht te houden.

Hoeveel bezoekers heeft de site?

Kunduz Monitor trekt gemiddeld per dag enkele tientallen bezoeken, maar ik zou graag zien dat dit toeneemt. Daar wil ik de komende maanden flink werk van maken, bijvoorbeeld door opiniestukken te schrijven voor websites en kranten. Ook denk ik aan het maken van promotiemateriaal.

Met hoeveel mensen houdt je Kunduz Monitor bij?

Tot nu toe doe ik dat alleen, een aantal uren per dag. Helaas moet ik dan wel eens een onderwerp laten liggen aangezien tijd schaars is. Alle hulp is dan ook meer dan welkom, want er is een hoop te doen. Het Afghanistan Analysts Network, een onafhankelijke organisatie die beleidsonderzoek doet over Afghanistan, publiceert bijvoorbeeld geregeld heel informatieve rapporten. Die zou ik graag via Kunduz Monitor voor het Nederlandse publiek toegankelijk willen maken door er korte samenvattingen van te schrijven, maar voorlopig heb ik daar geen tijd voor. Overigens is ook het opsturen van artikelen die een aanvulling zijn op het aanbod van Kunduz Monitor welkom.

Interview: Daan van der Burgh

Het blog Kunduz Monitor is te vinden op www.kunduzmonitor.blogspot.com. Voor vragen, opmerkingen of tips, stuur een e-mail naar kunduzmonitor@gmail.com.

besproken. Kunduz Monitor is ook een kritisch blog. Actuele ontwikkelingen in deze oorlog worden van context voorzien.

Wat is het doel van Kunduz Monitor?

Kunduz Monitor wil iedereen objectieve informatie aanreiken over de oorlog in Afghanistan en de Nederlandse Kunduz-missie. Daarnaast wil Kunduz Monitor een aanvulling zijn op de berichtgeving in de Nederlandse media. Belangrijke ontwikkelingen in Afghanistan worden niet opgemerkt of oppervlakkig gepresenteerd. Hierdoor ontstaat

sie. Daarom is deze belangrijke vraag blijven liggen.

Door wel context te bieden, maar ook door onder meer de internationale pers en onafhankelijke NGO's nauwkeurig te volgen, probeert het blog een completer beeld te geven van de oorlog. Ten slotte wil Kunduz Monitor ook eigen onderzoek doen, maar dat staat nog in de kinderschoenen. Het blog is pas sinds april online en is in ontwikkeling.

Hoe ontstond het idee voor het blog?

Tijdens de debatten over de politietrainingsmissie in Kunduz deed het kabinet

Onderwijs in conflict-hantering

Vredesonderwijs/educatie kennen we in Nederland al in vele vormen. Vaak is het zo dat kinderen leren hoe anderen met hun conflicten omgaan of zijn omgegaan en wat daar goed of fout aan is. Daarmee verwerven ze wel inzicht in conflict-hantering, maar ontwikkelen nog niet de benodigde vaardigheden. Essentieel is volgens mij kinderen te leren hoe ze door met elkaar te praten hun onderlinge conflicten zonder geweld kunnen oplossen.

Op school worden vooral intellectuele vaardigheden aangeleerd zoals taal en rekenen. Mijn stelling is dat sociaal-emotionele scholing net zo noodzakelijk is als intellectuele scholing. Die zou moeten bestaan uit het leren van zowel sociale regels als sociaal-emotionele vaardigheden.

SOCIALE REGELS

Je mag niet slaan, schoppen, schelden, wapens dragen, eigendommen stukmaken, pesten, vernederen, belachelijk maken, dreigen, intimideren, discrimineren, etc. onder het motto “wat jij niet wilt dat u geschiedt, doet dat ook een ander niet.”

Sociale regels stellen en handhaven vormen volgens mij echter maar de helft van het verhaal, noodzakelijk maar niet voldoende. Zou het alleen bij corrigeren blijven, dan is er sprake van een autoritair systeem dat uitsluitend gehoorzaamheid aan de geboden en verboden eist. Kinderen leren dan wel gehoorzamen (vooral in aanwezigheid van de autoriteit), maar leren niet om op een andere manier met hun woede en frustratie om te gaan dan gewelddadig. Zodra ze zelf in een dominante positie komen, zullen ze ook alleen maar autoritaire regels aan anderen kunnen stellen en op hun beurt gehoorzaamheid eisen.

Het is onacceptabel dat er leerkrachten zijn die zelf slecht zijn in taal en rekenen. Volgens mij is het even onacceptabel als leerkrachten sociaal-emotionele vaardigheden missen en aangewezen zijn

op eenzijdig en verkrampd autoritair gedrag.

SOCIAAL-EMOTIONELE VAARDIGHEDEN

Bij geweldloze conflict-hantering zijn volgens mij de volgende sociaal-emotionele vaardigheden van belang:

- verwoorden van eigen opvattingen, gevoelens en wensen
- luisteren naar de opvattingen, gevoelens en wensen van de ander
- hanteren van tegenstellingen en conflicten
- sluiten van compromissen
- dragen van verantwoordelijkheid
- samenwerken

Ieder onderdeel vormt een noodzakelijke voorwaarde voor het volgende onderdeel.

VERWOORDEN

Het leren van sociaal-emotionele vaardigheden begint met het mondig (asseratief) maken van kinderen. Ze leren hun eigen mening onder woorden te brengen, ze leren in woorden uit te drukken wat ze voelen en ze leren te formuleren wat ze wel en wat ze niet willen. Het feit dat een kind zijn opvattingen, gevoelens en wensen mag uiten en dat er ook naar wordt geluisterd, geeft het kind de erkenning dat hij mag zijn zoals hij is. Dat geeft een kind een gevoel van eigenwaarde, het voedt het zelfvertrouwen en bouwt een gevoel van eigen identiteit op. Dat gebeurt allemaal niet of veel minder in autoritaire situaties waarin een kind vooral moet zwijgen, luisteren en gehoorzamen. Het kind ontwikkelt zich dan tot een soort kopie van zijn gebieder.

LUISTEREN

Als je wilt dat een ander aandacht heeft voor jou dan zul je ook de ander dat respect moeten betuigen. Door te luisteren kun je ontdekken dat de ander overeenkomsten met jou vertoont, of je kunt leren dat je tegen bepaalde zaken ook op een andere manier kunt aankijken, of dat

het mogelijk is bepaalde gevoelens juist wel met anderen te delen. Je kunt leren daar je waardering over uit te spreken en de ander een compliment te geven.

Je kunt ontdekken dat je ongelijk had of dat wat je wilt, onmogelijk is. Voor leren toegeven en ongelijk bekennen is het noodzakelijk goed naar de argumenten van anderen te luisteren. Door te luisteren kun je ook ontdekken dat de ander opvattingen, gevoelens of wensen heeft die je onacceptabel vindt. Als je het contact met die ander wil voortzetten, zul je een manier moeten vinden om met die tegenstellingen om te gaan.

HANTEREN VAN TEGENSTELLINGEN EN CONFLICTEN

Als een ander zich op een onacceptabele manier gedraagt of onacceptabele dingen zegt, is het zaak daar niet met fysiek of verbaal geweld op te reageren, maar onder woorden te brengen waar je het niet mee eens bent en wat je niet bevalt in het gedrag en de houding van de ander.

Het is belangrijk bij conflicten onderscheid te maken in inhoudelijke aspecten en relationele aspecten (bejegening). Bijvoorbeeld, als de ander tegen je zegt: “Ik wil dat jij de deur dicht doet,” kun je daarop op twee manieren antwoorden, inhoudelijk of relationeel. Je kunt antwoorden, dat het juist lekker koel is de deur open te laten (inhoudelijke reactie). Je kunt ook antwoorden dat je het niet prettig vindt gecommandeerd te worden (relationele reactie). Inhoudelijk reageren is makkelijker, omdat de inhoud al in woorden is gegeven. Commentaar geven op bejegening (metacommunicatie) is relatief moeilijk, omdat je woorden moet zoeken voor het onprettige gevoel dat de ander bij je teweeg heeft gebracht, niet door de inhoud van zijn woorden, maar door een neerbuigende intonatie, dwingende gebaren en een bevelende woordkeuze. Als je de ander aanspreekt op zijn manier van bejegening en als de ander prijs stelt op goede voortzetting van het contact, zal hij misschien zijn excuses aanbieden voor zijn houding en in het

vervolg zich op een meer gelijkwaardige manier tegen je gedragen door iets te vragen in plaats van te bevelen.

Er kunnen vervolgens situaties bestaan waarin twee mensen elkaar met alle respect bejegenen, maar inhoudelijk gezien het volstrekt met elkaar oneens blijven, zelfs nadat ze zorgvuldig kennis hebben genomen van elkaars argumenten. Je kunt dan definitief afscheid van elkaar nemen, maar zult iets onderling moeten regelen als je samen verder wilt, of als er maar één besluit kan worden genomen.

COMPROMISSEN SLUITEN

Bij tegenstellingen en conflicten kunnen op verschillende manieren compromissen worden gesloten die voortgang in de relatie mogelijk maken:

- Afspreken dat vandaag gebeurt wat de een wil en morgen wat de ander wil.
- Bij meerdere tegenstellingen een soort uitruil doen, waarbij de een zijn zin krijgt in dit onderwerp en de ander in dat onderwerp.
- Besluiten dat elk voor zijn tweede optie kiest (*second best*), als men het daar toevallig wel over eens is.
- Afspreken dat als je toegeeft aan de ander, die ander extra diensten of goederen levert ter compensatie.
- De tegenstelling laten rusten, omdat die niet belangrijk genoeg is binnen de relatie.

Hoever je wilt gaan in het sluiten van compromissen, hangt af van de mate waarin je voortgang van de relatie wenst.

VERANTWOORDELIJKHEID

Het is belangrijk dat kinderen zelf onderlinge afspraken maken over ruzie maken en pesten. Omdat ze zelf de regels hebben gemaakt en samen hebben afgesproken zich eraan te houden, kunnen ze er elkaar ook op aanspreken en elkaar corrigeren. Omdat de leerlingen de regels als van henzelf ervaren, voelen ze zich er ook aan gecommitteerd; het zijn regels die ze zelf willen en niet regels die ze door de leerkracht opgelegd hebben gekregen. In een autoritaire opvoedingssituatie blijft de verantwoordelijkheid grotendeels bij de leerkracht; de leerlingen voelen zich niet zelf verantwoordelijk en zijn zonder leerkracht ook minder goed in staat zelfstandig die verantwoordelijkheid te nemen.

SAMENWERKEN

Het is belangrijk dat kinderen niet alleen leren goede prestaties te leveren en in competitie leren het beste uit zichzelf te halen, maar ook kennismaken met de meerwaarde van samenwerken boven individuele inspanningen. Het al jong oefenen in de klas maakt kinderen vaardig voor sociaal functioneren in groepen en werken in teamverband. Ze leren tegenstellingen te overwinnen en leren tot ge-

FRAGMENT BIJDRAGEN VAN SCHOOLKINDEREN AAN DE VREDESQUILT VAN ZONNEGLOSIJ. 5 MEI TENTOONSTELLING, DEN HAAG

zamenlijke doelstellingen te geraken en tot gezamenlijke afspraken over taakverdeling; ze leren verantwoordelijk te zijn voor een gezamenlijk resultaat.

Het project “De Vreedzame School” – inmiddels op 400 scholen in Nederland omarmd – is een goed voorbeeld van hoe kinderen leren zelf of met hulp van mediatie hun onderlinge conflicten op te lossen; kinderen worden vertrouwd gemaakt met een vredescultuur en opgevoed tot democratisch burgerschap.

Het bovenstaande vormt een raamwerk voor een curriculum voor leerkrachten. Ik pleit niet voor aparte leerkrachten voor het vak “geweldloze conflicthantering” of “vredeseducatie.” Het enerzijds zelf leren en anderzijds leren doceren van sociaal-emotionele vaardigheden zouden verplichte onderdelen moeten zijn voor elke opleiding tot leerkracht. Voor geweldloze conflicthantering zijn sociaal-emotioneel vaardige mensen nodig die de kunst van het constructief ruzie maken beheersen.

John Zant

BUDRUS

Een film over het alternatief voor macht en geweld – en de Israëlische reactie

Tijdens het filmfestival MOVIES THAT MATTER van Amnesty International van 24 tot 31 maart in Den Haag werd herhaalde malen de film **BUDRUS** vertoond van Julia Bacha, die in 2008 werd vervaardigd en het jaar daarop uitgebracht.

Budrus is een van de Palestijnse dorpen die in verzet kwamen tegen de aanleg van de scheidingsmuur tussen Israël en Palestina. De film beschrijft hoe de bewoners zelf in hun bestaan werden aangetast, omdat de muur in 2002 dwars door hun olijfplan-

tages en door hun begraafplaats werd ge-projecteerd. De film begint dan ook met het rooien van de eerste bomen en het verhaal van Ayed Morras, oud-strijder van het volksfront. Hij neemt het initiatief tot geweldloos massaverzet door blokkades van de te gebruiken apparatuur. Als de werkzaamheden daarna worden beschermd door Israëlische militairen leidt hij de doorbraak van hun cordons, een toonbeeld van geweldloze weerbaarheid. Reden en uitgangspunt zijn heel praktisch: het Palestijnse volk is slachtoffer van onrecht en verzet zich

daartegen. Om dit duidelijk te maken moet het volk zelf geen onrecht plegen, maar met acties van burgerlijke ongehoorzaamheid hun recht eisen. Ayed is hierin geïnspireerd door Gandhi en Martin Luther King.

SAMEN STERK

Doordat Ayed Morras (ex-Fatah-strijder) ook Hamas erin betreft en een vooraanstaande plaats in het verzet geeft (hijzelf is vrijdenker en verwerpt een theocratische regering) ontstaat er een eenheid, die nog sterker wordt als ook vrou-

wen aanbieden vooraan in het front te staan. Uiteindelijk sluiten ook groepen Israëli zich aan, wat de Hamasleider ertoe brengt zijn vijandige opvattingen over joden ingrijpend te herzien. Dat ook de Israëli de militairen met hun aanwezigheid confronteren is een zeer gewaardeerde bijdrage. Uiteindelijk doen er ook andere buitenlanders mee, die blijk geven van hun internationale solidariteit, de Palestijnse autoriteit komt langs en ook afgevaardigden van politieke partijen uit Europa. Men volgt de permanente strijd tot aan de bezetting van Budrus, dat zelf tot militair gebied wordt verklaard, en de uiteindelijk gedeeltelijke overwinning, doordat het tracé van de muur richting Israël wordt verplaatst en de begraafplaats en olijfbomen worden gespaard. Intussen horen we hoe ook in andere dorpen verzetscomités zijn gevormd, die door Budrus worden gesteund. De film eindigt met het bericht dat de muur zodanig wordt verplaatst dat 80% van de olijfbomen en de begraafplaats behouden blijven, wat als een klein succes kan worden beschouwd.

WAARDE VAN FILM EN VERZET

Maar de strijd gaat door, omdat zich in de loop der jaren over de gehele West-bank volkscomités hebben gevormd, die onderling solidair zijn. De volkscomités ondersteunen en helpen elkaar: "Wij willen een menselijk doel bereiken, namelijk vrijheid en recht over de hele wereld." Door de erkenning van Hamas als een onderdeel van de bevolking wordt Hamas geïntegreerd. En de wederzijdse hulp kan zich ook uitstrekken tot Israël, tegenover welk land men zich wil gedragen als een goede buur, mits de eis van gelijke rechten tussen Israëli en Palestijnen gerealiseerd is.

De film heeft de zeggingskracht van een documentaire zoals *Rosa didn't rise*, de verfilming van de busboycot in Montgomery waarbij Martin Luther King voor het eerst op de voorgrond trad. Het enige verschil is dat Ayed Morras een van de velen is – hij is samen met anderen woordvoerder van een federatieve macht – en dat het verzet van Budrus een afspiegeling is van het werk van andere dorpen rond de muur of in de nabijheid van agressieve nederzettingen. De historische waarde wordt nog vergroot door nieuwe resultaten: de Palestijnse Autoriteit heeft een verklaring afgegeven waarin het ge-

weld wordt afgezworen en een verzoeningsverdrag van het Palestijnse volksfront met Hamas weten te bewerkstelligen. De verklaring van de Palestijnse autoriteit dat men handelt volgens "de wil van het volk" moet worden beschouwd als een antwoord op hun acties.

REACTIES

Intussen is de werkelijkheid voor de volkscomités tegen de muur, waaraan de Israëliische propagandisten de naam *Anarchists against the wall* hebben gegeven, minder rooskleurig. De Knesseth (het Israëliische parlement) heeft wetten aangenomen, waarbij Israëliische staatsburgers, die volgens het leger steun verlenen aan 'terroristen' (lees: alle Palestijnen) het staatsburgerschap kan worden ontnomen.

In de dorpen die vechten tegen de muur of de voortdurende landroof van nederzettingen oefent de bezetter een ware terreur uit. Abdallah Abu Rameh uit Ni'ilin, die door internationale druk is vrijgelaten uit 'administratieve detentie' roept nu in een open brief op actie te voeren voor de vrijlating van de gebroeders Naji en Bassem Tamini uit Nabi Saleh, die zijn opgepakt na aangifte door een gemartelde 14-jarige jongen. Alleen in Nabi Saleh zijn 75 mensen van de 550 inwoners opgepakt. In totaal zitten er nu 6.000 Palestijnen vast in de Ofergevangenis, deels ten onrechte veroordeeld voor het gooien van stenen in een evident schijnproces: bekentenissen worden afgedwongen met het dreigement dat de militairen gevangenen anders veel langer in 'administratieve detentie' zullen vasthouden.

Abdallah en de joodse organisatie *Anarchists against the wall* roepen op tot financiële steun voor de verdediging en om druk uit te oefenen op het Ministerie van Buitenlandse Zaken, al dan niet in samenwerking met mensenrechtenorganisaties.

Jan Bervoets

Info film: "Just Vision", www.justvision.org,
e-mail ronit@justvision.org,
tel. 001 2022326821

Info coördinatiecomité voor de strijd van het volk: <http://popularstruggle.org/free-tamimis#act>

Zie ook voor Nederlands initiatief: www.sloopdemuur.nl

GEWELDLOOSHEID VOOR BEGINNERS

Dit is het zevende stukje in onze serie over geweldloosheid die in de eerste plaats bedoeld is voor mensen die daar nog niet zoveel van weten of er zelfs wat vreemd tegenaan kijken. Alle stukjes zijn geschreven door Hans Feddema en eerder verschenen in het boekje "Beter Geweldloos," een uitgave van het Platform Vredescultuur (www.vredescultuur.nl). Het boekje is ook te downloaden via: www.vredesmuseum.nl/download/inhoud.php

Geweldloze actie

Geweldloosheid lijkt het meest ingeburgerd, zeker in democratische samenlevingen.

Ook mensen en organisaties die zich niet principieel geweldloos noemen, maken gebruik van geweldloze strategieën. Dat heet dan vaak maatschappelijke actie en is gericht op gerechtigheid, vrede en duurzaamheid. Kortom, acties die het algemeen belang dienen. Maar maatschappelijke actie is niet altijd geweldloos. Geweldloze actie maakt altijd gebruik van vreedzame middelen en methoden.

Geweldloze actie kan verschillende vormen aannemen. Het kan symbolisch zijn maar ook zeer krachtig en massaal van aard. Soms gaat een actie gepaard met burgerlijke ongehoorzaamheid. Vormen van geweldloze actie zijn petitie(s), (stille) waken, sit-down acties, bezettingen, demonstraties op pleinen met veel spandoeken of in de vorm van wandelmarsen op straat, stakingen, slimme sancties of een boycot. Vanuit de geweldloosheid kiest men alleen in het uiterste geval voor een totale boycot en alleen als die tijdelijk is en elk moment weer kan worden opgeheven. Dit om de tegenspeler niet het argument te geven zich extra te moeten verharderen, maar hem steeds weer de kans te geven op een uitweg en op dialoog. Het laatste, de dialoog, is een belangrijk onderdeel van geweldloze actie.

Van de Franse naar de Facebook revolutie

De recente ontwikkelingen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten voegen een nieuw hoofdstuk toe aan de geschiedenis van gewelddoos burgerverzet, die begon met de zoutmars van Gandhi in 1930. In een groot aantal landen hebben burgerbewegingen ertoe geleid dat koloniale machten werden gebroken en dictatoriale regimes aan de kant werden gezet. We herinneren ons de islamitische revolutie in Iran, de volksopstand op de Filippijnen tegen het regime van Marcos en de vele bewegingen die leidden tot de ineenstorting van het Sovjet imperium. Daarnaast waren er ook opstanden die gewelddadig werden onderdrukt zoals die van de studenten in China in 1989 en die van de monniken in Birma in 2007.

Deze en veel andere voorbeelden komen aan de orde in *Civil Resistance & Power Politics*, een reeks boeiende casestudies onder redactie van de Britse historici Adam Roberts en Timothy Garton Ash. Het centrale thema is de complexe relatie tussen burgerverzet en andere machtsfactoren. Waarom zijn sommige pogingen tot massale geweldloze actie wel geslaagd en andere niet? En hoe kan het dat het optreden van geweldloze bewegingen in een

PRAAG, 1989

land, Kosovo en Georgië?

Het optreden van de bewegingen die in het boek aan de orde komen, wordt in de regel met verschillende termen aangeduid: burgerlijke ongehoorzaamheid, passief verzet, geweldloze actie. De auteurs kiezen voor het begrip *civil resistance*, omdat dit adequater beschrijft waar het over gaat. Het gaat immers in de meeste gevallen niet primair om ongehoorzaamheid en het afzien van het gebruik van geweld is lang niet altijd een principiële keuze. Wel zijn de acties 'civiel' in de zin dat ze voortkomen uit de belangen en de verlangens van de samenleving als geheel.

Burgerverzet, zo stelt Timothy Garton Ash in zijn slotbeschouwing, is een vorm van machtsuitoefening zonder geweld of de dreiging daarmee en dat klinkt eigenlijk net als whisky zonder alcohol. Kunnen we niet beter de term 'geweldloze revolutie' hanteren? De auteur maakt in dit verband melding van een debat in november 1989 in Praag tussen de leiders van wat toen al de 'fluwelen revolutie' ge-

noemd werd. Een van hen vroeg zich af of ze überhaupt wel van een revolutie zouden moeten spreken, omdat daar altijd de bijsmaak van geweld aan zit. Waar trouwens sprake was van veel geweld, zoals in Roemenië met als dieptepunt de executie van Nicolae en Elena Ceausescu, was de directe uitkomst, de vervanging van de ene groep communisten door de andere, in wezen helemaal niet zo revolutionair.

ANTI-COUP

Toch is het niet voor niets dat waarnemers de geweldloze machtswisselingen altijd willen voorzien van een toevoeging, zoals geleidelijke of vreedzame, of van iets aaiibaars als anjer-, rozen-, tulpen- of jasmijnrevolutie. Al met al zijn er volgens Garton Ash voldoende betekenisvolle voorbeelden met duurzame gevolgen om burgerverzet te zien als de vroedvrouw van de geboorte van een nieuw soort revolutie, die zich wezenlijk onderscheidt van het Jacobijns-bolsjewistische model van 1789 en 1917.

Burgerverzet, zo stelt Timothy Garton Ash in zijn slotbeschouwing, is een vorm van machtsuitoefening zonder geweld of de dreiging daarmee

aantal gevallen wordt gevolgd door het uitbreken van een gewapend conflict, zoals bijvoorbeeld gebeurde in Noord-Ier-

Maar wat is uiteindelijk de maatstaf voor succes? Is dat het bereiken van de doelen die geweldloze leiders hebben gesteld: zelfbestuur voor India, het einde van de rassenscheiding in de VS en de apartheid in Zuid-Afrika, het einde van het communisme in centraal Europa, de onafhankelijkheid van Kosovo? Het probleem is dat verschillende geweldloze actoren verschillende doelen hadden en dat individuele geweldloze actoren er soms meerdere hadden. Als we succes afmeten aan het vestigen van een liberale democratie, dan hanteren we een norm die beslist niet door alle leiders van geweldloze acties wordt gedeeld.

Met hun boek zeggen de auteurs vooral te willen bijdragen aan kennis en aan de verspreiding daarvan. Die kennis kan zowel van nut zijn voor hen die zich op geweldloze wijze inzetten voor positieve doeleinden als voor dictators die elk verzet de kop willen indrukken. Dat dit laatste niet denkbeeldig is blijkt ook uit het feit dat Gene Sharp, de Amerikaanse inspirator van veel geweldloze revoluties, onlangs naar aanleiding van zijn boek *The Anti-Coup* om advies werd gebeld door een van de machthebbers in West-Afrika die vreesde voor een staatsgreep.

Ongetwijfeld volgt binnen afzienbare tijd een nieuwe versie van *Civil Resistance & Power Politics* waarin ook aandacht zal zijn voor de revoluties in Noord-Afrika. Het zou goed zijn als daarin wat uitvoeriger wordt ingegaan op de relatie tussen de gebeurtenissen in de verschillende landen. Bekend is dat de beweging Otpor in Servië van belang is geweest voor de leiders van de geweldloze bewegingen in Oekraïne en Georgië. Zoals ook de monniken in Birma getraind zijn door ervaringsdeskundigen uit Oost-Europa. Hoe belangrijk is die externe invloed en wat is de rol van de *social media*? Het is niet voor niets dat Amnesty International in het maartnummer van het blad *Wordt Vervolgd* alweer een nieuwe naam heeft bedacht voor de Tunesische volksopstand en de verbreiding daarvan naar de rest van de Arabische wereld: de Facebook revolutie.

Henk Zandvliet

Civil Resistance and Power Politics. The Experience of Non-violent Action from Gandhi to the Present.
Adam Roberts and Timothy Garton Ash (red.)
978-0-19-955201-6 Oxford University Press

In september 2011 verschijnt een paperbackversie, prijs £ 16,99.

Media en democratie

Journalist voor de vrede 2011

Steeds vaker gaan bijzondere maatschappelijke initiatieven ten onder, te weinig deelnemers, te weinig geld, te weinig animo. De vakbeweging vecht voor het bestaan, burgerinitiatieven worden keurig weggepoetst, ontwikkelingsorganisaties raken hun onafhankelijkheid kwijt. Er blijven echter twee machten overeind: de staat en de media. Het zijn elkaars concurrenten maar ook elkaars parasieten.

MACHT VAN DE MEDIA

Gebruiken media hun macht goed? De macht voor de vrije mening of de macht om te overtuigen? Vertellen ze over het gekleurde verhaal? Over verschillende verborgen dubieuze samenwerkingsvormen, over de waarheid, het ooggetuigenverslag, het weerwoord, de financiële bron? Of zijn media doorgeefluikjes van propagandisten, voorlichters of *spindoc-tors*? Houden zij de leugen collectief in leven?

Media en democratie zijn nauw verweven, dus noodzakelijk in onze samenleving. In de veranderende (digitale) wereld rijst de vraag of de papieren krant en de bijbehorende journalisten nog nodig zijn voor het democratische proces. Steeds meer Nederlanders stemmen nu op basis van snelle informatiebronnen: radio, TV, weblog en stemwijzers. Het aantal betalende krantenlezers neemt af. Een onderzoek in de VS toonde echter aan dat bestuurders in krantloze steden langer aanbleven aangezien er geen aandacht meer voor kritiek was. Ook de interactie met bestuurders ontbrak en misstanden werden niet meer opgespoord. Weinig democratie dus.

ONDERZOEK

De rol van TV en kranten wordt zelfs nog kleiner in de toekomst. De jongere generatie haalt het actuele nieuws van het internet, en de 'waarheid' lijkt steeds onbelangrijker te worden. Pers en politiek zijn nu meer verdacht dan ooit. Betekent dit

dat de journalist geen functie meer heeft? Of moet deze multifunctioneel worden (fotograaf en verslaggever en filmer in een?) Plaatjes doen het steeds beter en de 'citizen journalistiek' rukt op. Wordt de wereld nu verdeeld door een generatiekloof? We moeten dit uitzoeken en kritisch blijven!

Diepgaande onderzoeksjournalistiek blijft dus hard nodig voor echte informatie, zelfs op het internet dat zich soms voedt met kopieën. Hoor en wederhoor blijft een belangrijke voorwaarde voor democratie.

Voor het Humanistisch Vredesberaad blijft goede informatie een basisbehoefte om onze doelstelling te bereiken – voorkomen van oorlogen en een rechtvaardige wereld. Mensen kunnen zelf denken, anticiperen en beslissen over een wereld waarop wij willen wonen. Daarom kiezen we dit jaar alweer de negende 'kwaliteitsjournalist' die opvalt door publicaties over oorlog en vrede. We dagen ook u uit om mee te kiezen en kandidaten voor te dragen op info@humanistischvredesberaad.nl

De eretitel Journalist voor de vrede zal worden bekendgemaakt op zondag 18 september in Zoetermeer. Samen met Cine-Utopia heeft het Humanistisch Vredesberaad gekozen voor een filmvoorstelling uit de serie: *Movies that matter*, waarna de prijs voor vredesjournalistiek zal worden uitgereikt.

We hopen u allen te zien op 18 september 2011!

Anke Polak

Actueel nieuws:

www.humanistischvredesberaad.nl

Adres voorstelling:

Utopolis, zaal 6, Oostwaarts 70, Zoetermeer

Nieuwe aanpak voor vredes-educatie in opkomst

De vereniging Pais organiseerde op 28 mei een symposium over vredeseducatie. De bijeenkomst was vooral bedoeld als ontmoetingsplaats voor mensen die daarmee zelf actief bezig zijn of zouden willen zijn. Er vond een levendige uitwisseling van ervaringen en ideeën plaats.

Lennart Vriens, emeritus hoogle-
raar Vredeseducatie, belichtte de
theorie en ontwikkeling van vre-
deseducatie. Hij vertelde dat vrede een
verantwoordelijkheid van mensen is,
vrede maken kan je leren. Het betekent
het veranderen van jouw kijk op de we-
reld, zowel in jouw binnen- als buitenwe-
reld. Vroeger bestond vredeseducatie
vooral uit voorlichting over oorlog en
vrede en probeerde men dat onder ande-
re te bereiken door internationale ont-
moetingen, zoals bij sporten.

Na de Koude Oorlog ontstond, mede
onder initiatief van de VN, een program-
ma voor de opbouw van 'Een cultuur
voor vrede en geweldloosheid'. Een cul-
tuur van begrip, tolerantie en solidariteit
waar geweld geen vanzelfsprekend be-
standdeel meer van is.

Louise Langelaan, docent Humanis-
tisch Vormingsonderwijs, schreef en ver-
telde over het leerwerkboek 'Erasmus
voor de klas' dat door rond 100 scholen
in het land wordt gebruikt. Het boekje
staat vol eigentijdse vragen en opdrach-
ten voor kinderen van 12 tot 14 jaar. Uit-
gangspunten zijn een kritische houding
en verantwoordelijkheid. De vragen gaan
bijvoorbeeld over: uiterlijk, vriendschap,
religie, straf en beloning, de ideale sa-
menleving, omgang met andere culturen.
De dialoog is het belangrijkste onderdeel
van de opdrachten en de kinderen leren
zelf te denken want er zijn geen goede of
slechte antwoorden. Het gaat erom ver-
der te kijken dan wat vanzelfsprekend is
in onze cultuur, los te komen van eigen
ideeën en te leren luisteren naar anderen.

Foto: Benno Houweling

Hans Matheeuwsen van Vredesburo
Eindhoven constateerde dat vredesedu-
catie, zoals dat in de zeventiger en jaren
tachtig werd gebracht, niet meer werkt.
Er is een andere aanpak qua vorm en in-
houd nodig. Zelf sprak hij over het pro-
ject Wereldreizigers, dat in ontwikkeling
is. Het gaat daarin vooral over de dage-
lijkse praktijk van de wereldburger. Trei-
teren, vriendschap en geweld in het gezin
leven veel meer bij kinderen en ouders.
Een neergestoken jongen in Oss leidde
dan ook direct tot een vraag om vredes-
lessen. Hij wil graag een stabiel landelijk
netwerk van alle mensen die aan vredes-
educatie werken en daarnaast jaarlijks
een landelijk symposium om ervaringen
uit te wisselen.

OUDERS EN SAMENLEVING

Wim Robben van Stichting voor Actieve
Geweldloosheid sprak over de gebeurte-
nissen op scholengemeenschap Were Di
in Valkenswaard. Toen in 2004 in Den
Haag een conector werd neergestoken,
wilde men daar iets mee doen. In korte
tijd ontstond een project, waar ook ou-
ders en samenleving bij werden betrok-
ken. Het droeg de naam "geweldloos de
STERkste". Met als onderliggende bood-
schap: "niet de geweldpleger is de sterk-

GESPREK NA KRINGSPelletje

ste, maar degene die geweldloos weer-
baar is". Met groot enthousiasme leidde
dit project tot: T-shirts, kwartetspel,
wenskaarten, videoclip, toneelstuk,
dansgroep, cd met liedjes, contact met
Tweede Kamer en Europees Parlement.
In Denemarken heeft een school het pro-
ject overgenomen. Nog steeds worden
daarmee ideeën uitgewisseld.

Geart en Anke Bosma van het Vredes-
informatiecentrum Groningen geven
veel lessen op basisscholen. Zij pasten
hun werkwijze ter plekke toe. "Een
kringspelletje maakt duidelijk dat je
waarneming afhankelijk is van je stand-
punt," vertelden zij. Na een wat luguber
spreekje moesten de toehoorders aan-
wijzen wie het meest en wie het minst
schuldig was aan de dood van de konin-
gin. Het bleek dat je daar heel verschil-
lend tegenaan kunt kijken. Ten slotte
werd de vraag gesteld: wat is erger: een
moordenaar of een piloot van een bom-
menwerper? Daar ontstond een discussie
over. Kun je een dergelijk vraag wel be-
antwoorden?

Benno Houweling

Meer informatie? www.vrede-leren.nl

TE KOOP: 60 gevechtstanks, 1500 pk

LEOPARDTANK, MOURMELON,
FRANKRIJK

Zijn de lezeressen en lezers van onze Vredeskoerier ook zo geschrokken, toen een berichtje onder deze kop in de krant verscheen? Ja, hoe kan 't anders? Goed, dezer dagen is het dus bekend geworden, dat defensie het voortaan moet doen zonder tanks. Alle 60 Leopards, ooit de modernste gevechtstank ter wereld, waarop de huzaren destijds apetrots waren, worden stilgezet. Ze droegen het stempel van onkwetsbaarheid. Het gaat uiteraard om een bezuinigingsoperatie. Het operationeel houden van deze 'boze draken' kost zo'n 90 miljoen euro per jaar... Voor dat bedrag is uiteraard een betere besteding en vreedzamer bestemming te vinden!

Nu er inmiddels al veel denktanks zijn wegbezuinigd, is dan eindelijk het Ministerie voor Dood en Verderf aan de beurt, lees ik nota bene op Bevrijdingsdag in mijn krantje. In een kennelijk ondoordachte opwelling (van tweeënige ezels?) zijn er in het verleden 60 gevechtstanks aangeschaft, die vanaf nu te koop worden aangeboden op de tweedehands wapen-

markt. Ondoordacht, omdat het gaat om een Leopard 2A6, die – ik citeer – “op vier kilometer afstand een terrorist van zijn ezel kan schieten.” Ja, wat heb je daar ook aan in een land waar je vierbenige ezels alleen nog maar vindt in Artis en op een kinderboerderij?

Omdat je ze aan de straatstenen niet kwijt kunt, doen we deze tanks voor een zacht prijsje weg. Welk land gaat er straks onheil mee stichten? Worden ze misschien ergens ingezet tegen burgerdemonstranten? We hadden er een verhitte discussie over in onze kringloopwinkel, die zich “De Groene Ezel” noemt (daar zijn ze overigens nog niet te koop aangeboden!). De reacties varieerden van: “Hoe moeten we ons nu in de toekomst verdedigen?” tot “Weg met dat oorlogstuig; opgeruimd staat netjes!” De vraag is ook: komen de politieke partijen met een C, die meer voor heil dan voor onheil zouden gaan – en die weet moeten hebben van ‘bijbelse recycling’ –, nu in het geweer voor een geweldloze kringloopoplossing in de vorm van landbouw-

werktuigen, zoals bijv. ploegscharen?

Mijn voorstel: gewoon naar Hoogovens brengen. Dat zou tevens de werkgelegenheid in onze zware industrie zeer ten goede komen. Zestig keer zestig ton ijzer en staal, dat is niet niks. Is dat geen forse injectie voor onze economie? Zo veel gewichtige, edele metalen doe je toch niet voor een prikkie van de hand!

Ik las in een reactie van Wendela de Vries, namens de Campagne tegen de Wapenhandel: “Als de politie nieuwe dienstpistolen aanschafte, worden de oude wapens verschrompeld, zodat ze niet in verkeerde handen kunnen vallen. Wij vinden dat ook een goed idee voor wapens die defensie afschafte. Bij de huidige hoge oud-ijzerprijs kan dat de schatkist nog best wat opleveren.”

Maar op de eerste plaats levert het dit op: die enge dingen hoeven dan niet in een door een dictator geregeerd land met een eng regiem ‘doorbraken te forceren en tegenstanders verrassend in de flank aan te vallen’!

Jacques Tuinder

Laat NAVO-land Nederland zich inzetten voor vrede

De G8, zeven westerse industrielanden plus Rusland, besloten onlangs in Deauville 20 miljard dollar te geven aan Egypte en Tunesië. De G8-leiders begrepen, dat naast democratie ook nieuwe banen nodig zijn. Maar door wie en hoe worden die miljarden over de mensen verdeeld? Daarvoor heb je na een omwenteling niet meteen passende structuren. Dit geeft tevens aan dat we moeten oppassen voor al te hoge verwachtingen over de Arabische lente. Ook in Europa hadden democratieën kinderziektes. Nederland gaf zichzelf een lange leerperiode vanaf 1848, maar toen Duitsland in 1919 ineens een democratie werd, ging het daarna een tijd mis. Ik ben hoe dan ook positief over de steun van de G8 aan Egypte en Tunesië.

BURGERDODEN

Minder positief ben ik over onze rol in Libië. Burgers van Benghazi beschermen. Daarmee kreeg het Westen de Veiligheidsraad mee voor VN-Resolutie 1973. Die beperkt zich tot het veiligstellen van het luchtruim van Libië, maar al vanaf het begin werd de resolutie misbruikt voor bombardementen op regeringsgebouwen, met daarbij tevens de 'onvermijdelijke' burgerdoden. Nog ernstiger is het steeds meer partij kiezen voor de rebellen in de burgeroorlog. Niet alleen dat de NAVO in feite fungeert als hun luchtmacht, maar ook dat het Westen hun eis van *regime change* overneemt, ook al zit de oorlog in een patstelling. In plaats van een tweedeling te aanvaarden, willen de rebellen liever het hele land en dus Gaddafi weg hebben. Ik begrijp dat wel. Maar moet het Westen zich als derde partij niet vooral richten op hoe het bloedvergieten te doen stoppen en hoe te komen tot vrede na een bestand?

Grondtroepen inbrengen wijst resolutie 1973 uitdrukkelijk af. Een extra reden dat de slip of the tong in een radio-interview van GroenLinks-kamerlid Mariko Peters over mogelijke grondtroepen onhandig was. Ook omdat we dan volledig mee doen met het oorlog voeren, zij het

in Libië ten gunste van de rebellen, terwijl dat in Afghanistan nu juist tegen de rebellen gebeurt. En waarom dan niet in Jemen of Syrië? Zijn de regimens daar niet even bruut?

“NOG EVEN VECHTEN”

In Afghanistan gaat het de laatste tijd gaat het verre van goed. Aanslag na aanslag en veel doden, ook door vergissingen van Amerikaanse zijde. De oorlog is contraproductief. De invloed van de Taliban groeit en de bevolking inclusief de krijgsheren wordt steeds meer antiwesters. Verzoening lijkt de lijn van Obama. Maar het Pentagon drukte ruim een jaar terug “het even nog hard vechten met 30.000 militairen er bij” door. Iets wat extra duidelijk maakt dat een politietraining in Kunduz nooit iets civiels kan zijn. Logisch dat Gates ook praat over “nog wat militaire successen”. Maar duidelijk is, dat de Amerikanen er genoeg van heb-

ben, ook al willen ze hun exit zo min mogelijk doen lijken op een mislukking. Een illusie, ook omdat na Vietnam bijna alle militaire interventies mislukten. Onderzoekers stelden dat vast. Misschien kan Nederland, al of niet op instigatie van D'66, GroenLinks en CU, en mogelijk met inschakeling van de EU en de VN, zijn energie gaan richten op een bestand met de Taliban of wanneer de Amerikanen daar al mee bezig zijn, op een versnelling daarvan. En laten we als Nederland, los van het argument van de bezuinigingen, niet gaan kiezen voor een verdergaande deelname aan de oorlog in Libië. Maar ook daar voor een bestand.

Hans Feddema

Dr. Hans Feddema is antropoloog, publicist en medeoprichter van GroenLinks en De Linker Wang

Wapens naar Thailand ondanks grensconflict

In de eerste maanden van dit jaar laaide een jarenlang sluimerend conflict langs de grens tussen Cambodja en Thailand weer op; beide partijen beweren dat de ander is begonnen. Van beide kanten is geschoten met klein en groot geschut. Thailand kreeg zware kritiek over zich heen toen bleek dat het ook clusterbommen had afgevuurd, in weerwil van groeiende internationale consensus over het uitbannen van dit soort munitie. Enkele militairen zijn omgekomen en tienduizenden burgers sloegen op de vlucht. Hoewel de strijd sinds begin mei geluwd is blijft de kwestie onopgelost. Indonesische bemiddeling mocht vooralsnog niet baten.

De strijd draait om een gebied rond de 11^e-eeuwse tempel van Preah Vihear, die zwaar beschadigd zou zijn geraakt. Delen van het grensgebied tussen beide landen zijn nooit duidelijk gemarkeerd.

De Thaise 'geelhemden' van de uiterst nationalistische PAD eisten een steviger optreden van het leger en het opstappen

van premier Abhisit Vejjajiva.

Op 3 juli zijn er parlementsverkiezingen in Thailand en in de aanloop zijn geruchten over coup pogingen niet van de lucht. Niet zo vreemd ook: sinds de revolutie van 1932 greep het leger achttien keer de macht, voor het laatst in 2006.

Al met al een verre van vreedzame situatie, maar de Nederlandse regering ziet al jaren geen enkel probleem in wapenexporten naar Thailand. De afgelopen vijf jaar gaf het vergunningen voor wapenleveranties met een totale waarde van meer dan vijftig miljoen euro, vooral voor radar en vuurleidingapparatuur verkocht door Thales Nederland. In april – toen het tempelconflict in alle hevigheid woedde – meldde het bedrijf uit Hengelo nog dat het met succes Flycatcher vuurleiding moderniseert voor de Thaise landmacht. Eind maart hadden Thales en lokale partner Loxley de luchtafweer op een Thais schietterrein getest. Volgens het Thaise leger was de Flycatcher niet eerder zo succesvol geweest.

Verkopen of verschromten

Veel landen in Europa bezuinigen momenteel op defensie, zo ook Nederland. Bewapening wordt versneld afgeschreven of helemaal afgeschaft. Dat creëert een fors aanbod op de internationale markt voor tweedehands wapens. Wapenhandelaren klagen al dat het grote aanbod de prijs begint te drukken.

Ook Nederland zal een deel van zijn nu op non-actief gestelde wapensystemen willen verkopen. De afgelopen jaren verkocht ons land grote hoeveelheden tweedehands materieel aan Chili, Peru, Jordanië, Egypte en Bahrein. Vooral bij die laatste twee bestemmingen werd pijnlijk duidelijk wat de consequenties van onze export kunnen zijn, toen het leger werd ingezet tegen burgerdemonstranten. Als Nederland dictators bewapent, kan het zichzelf medeplichtig maken aan mensenrechtenschendingen.

(Wendela de Vries, Volkskrant
opinie, 11 mei 2011)

Conferentie wapenindustrie op geheime locatie in Amsterdam

Op 9 juni vond in Amsterdam de derde *Netherlands Offsets Conference* plaats. Deze conferentie richt zich op wapenfabrikanten in binnen- en buitenland die te maken hebben zogenaamde compensatieverplichtingen. Dat zit zo: voor elk wapensysteem dat Nederland in het buitenland koopt verplicht het de producent om voor een gelijk bedrag orders in Nederland te plaatsen (compensatieorders), liefst door Nederlandse bedrijven mee te laten bouwen aan het betreffende systeem. Op die manier proberen vooral kleine en opkomende industrielanden die zelf (nog) geen alomvattende wapenindustrie hebben deze in stand te houden of op te bouwen.

Een paar van de grootste internationale bedrijven waren aanwezig, zoals het Amerikaanse Lockheed Martin (F-16 en

JSF) en Northrop Grumman (ondermeer onbemande vliegtuigen). Prominent op de sprekerslijst was het Israëlische bedrijf Elbit, omstreken vanwege de technologie die het levert ter bewaking van de illegale Israëlisch-Palestijnse muur en ook vanwege de *drones* – de onbemande vliegtuigen van het type Hermes 450 die bijvoorbeeld in de Gaza oorlog van 2009/2010 door het leger werden gebruikt voor bombardementen en moordaanslagen. Elbit verdient ook al jaren goed aan orders van de Nederlandse krijgsmacht: *battlefield management systems* voor pantservoertuigen en de nu af te stoten Leopard tanks. Het pensioenfonds van de Noorse overheid, een van de grootste ter wereld en een voorloper op het gebied van ethische normen bij beleggingen, heeft Elbit vanwege diens rol bij de scheidingsmuur uitgesloten van

beleggingen. Normaal vinden dergelijke conferenties, net als wapenbeurzen, in betrekkelijke openheid plaats. Zo niet in dit geval. Pas na registratie en betaling van de 445 euro entreegeld aan het organiserende Finca Defence Marketing wordt de precieze locatie van de conferentie bekend gemaakt. Vorig jaar voerde de Campagne tegen Wapenhandel actie tegen de aanwezigheid van de conferentie in Amsterdam. Na vragen in de gemeenteraad handhaafde interim-burgemeester Asscher het standpunt van zijn voorganger Cohen dat dergelijke bijeenkomsten indruisen tegen Amsterdams beleid tegen agressie en geweld. Om die reden noemde hij de conferentie op Amsterdamse bodem "onwenselijk". Niettemin voegde hij er aan toe geen gronden te hebben om ze te verbieden.

(met dank aan Mark Akkerman)

Tekst: Jan Schaake. Foto's: Bert Spiertz

Belfast

De wapens zwijgen, de verdeeldheid blijft. Volkswijken als Falls en Shankill lijken identiek maar koesteren de symbolen van weleer van hun onderscheidende identiteit van katholieke nationaliteit of protestantse loyaliteit.

En leven langs elkaar gescheiden door muren en hekken: 'Peace walls' die de stad verdelen.

Abonnee worden

VredesMagazine wordt gratis toegezonden aan leden van het HVP, Pais en ook aan donateurs van Stop de Wapenwedloop en VD AMOK. Als u VredesMagazine regelmatig op uw deurmat wilt vinden kunt u dus lid of donateur worden van één of meer van deze organisaties. Zie de beschrijvingen op deze pagina. Een abonnement zonder ergens lid of donateur van te worden is ook mogelijk via opgave aan: VredesMagazine, Vlamingsstraat 82, 2611 LA Delft of naar info@vredesmagazine.nl

Proefabonnement

Geef een jaarabonnement cadeau voor **10 euro** (wordt niet automatisch verlengd)

De acceptgiro kan verzonden worden naar:

naam:
adres:
postcode/plaats:

VredesMagazine kan verzonden worden naar:

naam:
adres:
postcode/plaats:

Opsturen naar VredesMagazine, Vlamingsstraat 82, 2611 LA Delft of naar info@vredesmagazine.nl

Het Vredesmagazine en zijn organisaties

WILPF- WOMEN'S INTERNATIONAL LEAGUE FOR PEACE AND FREEDOM

Obrechtstraat 43, 3572 EC Utrecht
Telefoon 023-5252201 / 030-2321745,
e-mail: info@wilpf.nl

Op de website wilpf.nl wordt momenteel onder meer aandacht besteed aan de bezuinigingen op defensie en Aletta Jacobs

HAAGS VREDESPLATFORM

Secretariaat: Jan Bervoets, Valkenboskade 461,
2563 JC Den Haag (tel 070-3922102)
e-mail: jan.bervoets@casema.nl
website www.haagsvredesplatform.nl

Het Haags Vredesplatform wacht een hete zomer zolang er nog wapens worden geleverd aan regeringen die op hun eigen volk schieten. En zolang het wapengebruik nog wordt verheerlijkt in veterandagen en andere vormen van militair vertoon. Wij gaan er tegenaan!

VD AMOK

Ons adres: Obrechtstraat 43
3572 EC Utrecht
030 8901341
www.vdamok.nl

VD AMOK is de voortzetting van de samenwerking tussen de Vereniging Dienstweigeraars (VD) en het Antimilitaristisch Onderzoekskolлекief (AMOK).

We doen onderzoek op het gebied van oorlog en vrede en leveren zo een bijdrage tot een radicale vredesbeweging in de vorm van berichtgeving en analyses. Voor VredesMagazine maken wij de onderzoeks dossiers.

Giften ter ondersteuning van ons documentatiecentrum en kantoor (waar ook Vredesmagazine wordt gemaakt) zijn welkom op giro 5567607 t.n.v. VD AMOK Utrecht.

PAIS

De vereniging Pais is de Nederlandse tak van War Resisters International. Onze wortels gaan terug tot 1921, de naam Pais is veel jonger en ontstaan na vele fusies.

Pais staat voor het ideaal van een wereld zonder oorlog en voor een geweldloze, duurzame en rechtvaardige samenleving. We zijn daarvoor op vele manieren actief in Nederland en via de WRI in de hele wereld.

Wilt u lid worden, ons steunen of zelf meedoen, kijk dan op: www.vredesbeweging.nl of bel: 015-785.01.37.

STOP DE WAPENWEDLOOP

Stop de wapenwedloop is van oorsprong een "samenwerkingsverband", ontstaan bij de opkomst van de massabewegingen, zoals tegen de neutronenbom aan het eind van de jaren zeventig jaren en die tegen de plaatsing van kruisraketten, bijna 20 jaar geleden.

Het vraagstuk van de strijd tegen oorlog heeft vele facetten. Hoe oorlog bestreden moet worden, daarover zullen wel verschillende benaderingen blijven bestaan. Maar deze strijd moet wel plaatsvinden, en daartoe blijft een boven partijen en richtingen uitstijgende vredesbeweging een noodzaak.

HUMANISTISCH VREDESBERAAD

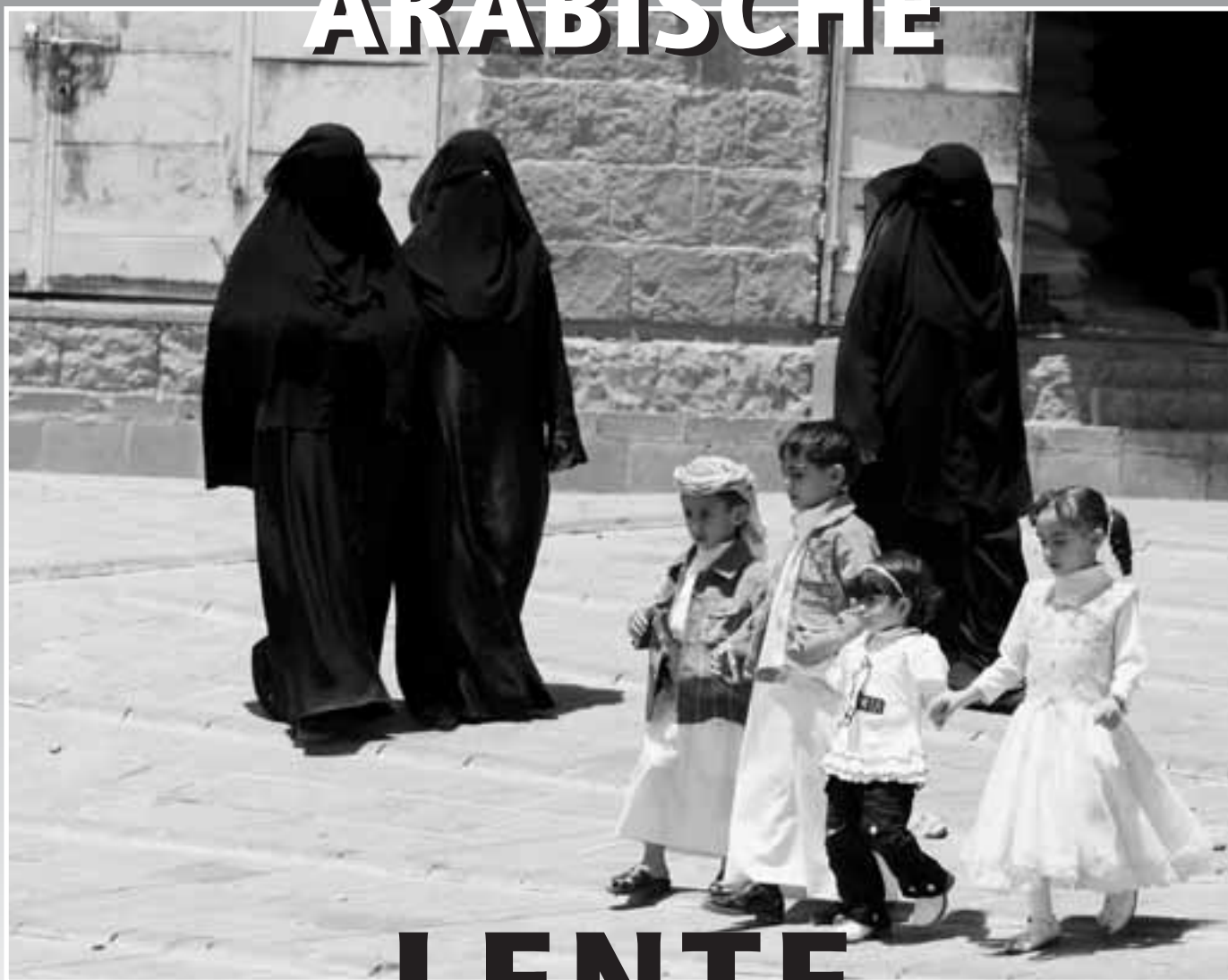
Postbus 235, 2300 AE Leiden, tel: 0648233329.
e-post: info@humanistischvredesberaad.nl
website: www.humanistischvredesberaad.nl

Noem ons uw journalist voor de vrede 2011! kijk voor details op onze website.

18 september: prijsuitreiking in Zoetermeer

ARABISCHE

Afsluiting van de Ramadan, Jemen, 2009 Foto: Kate Dixon

LENTE

"It's the economy, stupid" • Een haperende oorlogsmachine • De val van Moebarak • Geen wapens voor dictators! • Gratis bladen voeden islamangst

Dit dossier is een product van **VD AMOK**. Redactie: Jip van Dort, Kees Kalkman

Arabische lente – ‘it’s the economy, stupid’

In januari van dit jaar werd in Tunesië dictator Ben Ali verjaagd. Een maand later trof sterke man Moebarak in Egypte hetzelfde lot. Nog een maand later begon de militaire interventie tegen Gaddafi in Libië. Ondertussen vinden er grote demonstraties plaats, vaak met vele doden tot gevolg, in Syrië, Jemen, Bahrein en andere landen in de regio. Ofwel, de Arabische lente is in volle gang. Tijd voor een voorzichtige analyse. Een interview met politicoloog en Midden-Oostdeskundige aan de Universiteit van Amsterdam Paul Aarts en Jan Schaake, pacifist en algemeen secretaris van Kerk en Vrede, over omwentelingen, uitgebleven omwentelingen en de lange, moeizame weg naar democratie.

Hoe is de situatie momenteel in Tunesië en Egypte? Het verdrijven van een dictator is een ding, maar een maatschappij hervormen iets heel anders. De fundamenteën waarop de oude regimes hun macht baseerden, waaronder het leger, blijven vaak gewoon intact. Vindt er momenteel een sterke contrarevolutie plaats?

PA: De contrarevolutionaire machinaties in Tunesië, waar af en toe wel over gesproken wordt, zijn minimaal. Ik hoor wel eens mensen klagen dat te veel lieden van het oude regime aan de touwtjes trekken, dat er nog op grotere schaal zuiveringen zouden moeten plaatsvinden.

Egypte lijkt mij een minder rooskleurig geval. We weten allemaal dat de macht van het leger onverkort groot is. Politiek, maar ook in economisch opzicht, heeft het leger nog een enorm groot aandeel. Dat laatste zullen ze sowieso nooit opgeven. Ik denk wel dat ze ooit bereid zullen zijn zich meer terug te trekken uit de politiek, maar dan wel op de achtergrond blijven meeblijven. Je zou je een soort ontwikkeling kunnen voorstellen zoals die de afgelopen decennia heeft plaatsgevonden in Turkije. Dat zou het *best case* scenario zijn voor Egypte.

De bevolking in Egypte is erg verdeeld

Foto: Joop Blom

als het gaat om de vragen waar dit heen gaat en wat de volgende noodzakelijke stappen zijn. Dat werd duidelijk bij het referendum over de grondwetswijzigingen waar tegen dik 70 procent “ja” zei,

terwijl het meer progressieve deel van de demonstranten zegt dat het heel anders en langzamer had gemoeten. Dat is dui-

PAUL AARTS

delijk een verschil van mening tussen de mensen die gedemonstreerd hebben. Dit is zich nu aan het uitkristalliseren.

In Egypte kan het nog veel kanten op. Het zou ook kunnen, dat zou een *worst case* scenario zijn, dat de baas van de militaire overgangsregering zijn uniform aflegt en zich presidentskandidaat stelt. Dat wordt wel gesuggereerd. Het zou goed zijn als het leger teruggetrokken blijft in de barakken, dat het civilisatieproces van het leger verder doorzet. Maar wie dan vervolgens boven komt drijven als leidende politieke kracht, dat weten we niet. Dat kan heel veel kanten op gaan.

Er wordt erg veel gespeculeerd over de Moslimbroederschap die nu in verschillende subpartijen uiteen is gevallen. Ik schat in dat de belangrijkste partij van de broederschap, Recht en Vrijheid, bij de verkiezingen veel stemmen gaat halen. Meer dan wij in het Westen, zal ik zo maar zeggen, 'fijn' vinden. Maar dat is nu eenmaal hoe het gaat in Egypte en dan moeten we maar afwachten of die partij, anders dan ze herhaaldelijk heeft aangegeven, niet toch een presidentskandidaat naar voren gaat schuiven.

JS: De kerkleiding en vooral ook de oudere generatie van de koptische kerk meenden dat Moebarak de garantie was

Foto: Joop Blom

daarna politiek gaan bedrijven is echt iets heel anders. De aanstichters van de revoltes spelen eigenlijk nauwelijks meer een rol in dit *follow-up* proces, omdat ze zelf ook te weinig een plan van aanpak hadden voor na die tijd en daar misschien ook wel te verdeeld over waren. Dat is hun zwakte.

De laatste tijd vindt er in Egypte veel sektarisch geweld plaats tussen koptische christenen en radicale, salafistische moslims. Hoe duidt je deze gebeurtenissen?

JS: Het is iets van kleine groepen. Het vindt overigens niet alleen in Egypte plaats, je ziet het overal in het Midden-Oosten, bijvoorbeeld ook in Irak. We moeten verder uitkijken niet alleen te focussen op de christelijke minderheden in de regio. Soefi's in Egypte, die in de ogen van salafisten en wahhabi's niet in de rechte leer zitten, zijn ook doelwit. Er zijn organisaties die opkomen voor vervolgte christenen en het Westen aansporen om hier paal en perk aan te stellen. Daar moeten we erg voorzichtig mee zijn, want christenen in de regio geven aan dat ze nu al gezien worden als een vijfde colonne van het Westen. Dat moet niet versterkt worden door een eenzijdig Westers

JAN SCHAAFE

beleid. Ik wil benadrukken dat het kleine splinters zijn die hierop uit zijn en het wordt niet gesteund door de huidige legerleiding, daar zijn geen bewijzen voor.

PA: Je hebt de lusten en de lasten van democratisering. De lusten kennen we allemaal, maar een van de lasten komt doordat je vrijer kunt opereren. Misschien is dit daar een onderdeel van. Je kunt je gemakkelijker uiten, je kunt vrijer bewegen, de veiligheidsdiensten zitten niet meer meteen op je nek. Dat kan dit soort bewegingen, hoe klein ze ook zijn, in de kaart spelen. Democratie is niet risicovrij.

Westerse landen steunden al die jaren de dictators in de regio die zojuist omvergeworpen zijn en steunen nog altijd veel dictators die weigeren te vertrekken. Waarom deden en doen zij dit?

PA: Tot voor kort steunden Europa, maar ook de Verenigde Staten, Ben Ali en al die andere mannen puur en alleen op basis van het in stand houden van stabiliteit, het hele migratievraagstuk met betrekking tot Noord-Afrika en, *last but not least* (misschien wel in de eerste plaats), Israël. Het zijn allemaal landen die wel op

Ik schat in dat de belangrijkste partij van de broederschap, Recht en Vrijheid, bij de verkiezingen veel stemmen gaat halen.

om in een relatieve seculiere omgeving te kunnen blijven functioneren, terwijl de koptische jongeren gewoon meeliepen op het Tahrirplein. Deze tweedeling zie je nog steeds. Wat je nu dan ook ziet is vooral een tweedeling tussen de jongere generatie en de oudere, waaronder de legerleiding en de elite van de Moslimbroederschap, die bezig zijn om hun macht te bestendigen.

Revolutie maken is een ding, maar

de een of andere manier met Israël een akkoord hadden. Soms was dat een echt vredesakkoord, alhoewel een 'koude vrede,' maar toch een akkoord. Bashar al-Assad in Syrië bijvoorbeeld is een stabiele factor. Dat verklaart ook een beetje de halfslachtige, de ambigue houding die we nu innemen ten opzichte van de nog zittende dictators. We zijn natuurlijk heel benauwd, in het geval van Egypte, dat het vredesakkoord op de helling gaat. De Rafah-overgang, de grensovergang tussen Gaza en Egypte, is al open en Hamas en Fatah zijn bij elkaar gekomen door bemiddeling van Kairo. Dat maakt dat 'wij' niet heel enthousiast die revoltes omarmen.

Sinds de NAVO-interventie in Libië is het de opstandelingen in de regio niet meer gelukt om dictators te verjagen. Hoe komt dat?

PA: Autoritaire regimes zijn voortdurend in staat om zich aan te passen aan veranderde omstandigheden. Soms op een ruwe manier, door geweld te gebruiken, maar soms door hele subtiele manieren. Door te coöpteren, een eigen *civil society* te creëren, het buitenland te paaien, enz. Er is een hele reeks van mechanismen. Ik denk dat de regimes die niet gevallen zijn, of niet aan het vallen zijn, hun lessen hebben getrokken uit Tunesië en Egypte. Dat geldt bijvoorbeeld voor Ali Abdullah Saleh in Jemen. Koning Abdullah in Saoedi-Arabië is een heel ander geval, omdat hij heel veel geld heeft. Hij heeft inmiddels meer dan honderd miljard uitgegeven om de bevolking rustig te houden. Dat werkt tot op grote hoogte.

Bashar al-Assad in Syrië heeft dat geld niet. Hij heeft wel iets gedaan, maar dat is een druppel op een gloeiende plaat. Maar er zijn twee kanten die in zijn voordeel werken, ter bestendiging van zijn regime. De ene is gruwelijk veel geweld gebruiken. De andere is de angst die veel landen hebben voor wat er na hem komt. Wat zijn de gevolgen daarvan voor de regio, voor Libanon, Israël en misschien ook wel voor Iran?

De zittende dictators zijn ontzettend geschrokken van Ben Ali en Moebarak, dat de bevolking blijkbaar zo massaal in opstand kan komen en binnen een paar weken mensen de laan uit kan sturen. Dat leermoment is heel belangrijk.

JS: Een relativerende opmerking. Misschien vindt men dat het niet ver genoeg gaat, maar de zoethoudertjes die het re-

gime uitdeelt, het feit dat de autoriteiten zoveel proberen toe te geven, is natuurlijk ook een effect. Je zag op de televisie al die omvallende dominostenen. Daarom zitten we nu allemaal te wachten op *who is next*, maar er gebeuren ook heel veel dingen los van dictators die ten val worden gebracht. Je moet uitkijken dat je niet een te beperkt beeld krijgt van wat een revolutie zou kunnen inhouden. Dat geldt ook voor Egypte. Ook al zal het leger straks misschien weer aan de macht komen, er is wel iets gebeurd en dat zal dus doorwerken. Een bevolking die één keer heeft gemerkt dat zij er iets toe doen, zal dat niet zo maar loslaten.

Maakt het uit, met het oog op de kans op succes, of de opstandelingen geweld gebruiken, zoals in Libië, dan wel geweldloos zijn, zoals in Tunesië en Egypte?

JS: Ik blijf volhouden, desnoods als gelovige, dat het wel degelijk wat uitmaakt. Als er een overwegend geweldloze beweging is zie je dat het leger moeite heeft om daar op in te schieten. In Libië is het heel snel omgevormd van een opstand naar een burgeroorlog, dan wel stammenoorlog. Twee militieën die tegenover elkaar staan. Militairen zijn er op getraind om dan terug te schieten.

PA: Het vervelendste voorbeeld van hoe geweldloos verzet *rücksichtslos*, met veel geweld, onderdrukt kan worden is Iran. Daar is nooit een schot gelost vanuit de oppositie, maar toch is het met veel succes onderdrukt.

Welk effect heeft de Arabische lente op de Israëlisch-Palestijnse verhoudingen?

JS: Ik denk dat dat effect vrijwel nihil is. Als het gaat om het vredesproces dan zie ik enkel een verharding aan Israëlische zijde, omdat het steeds onzekerder aan het worden is. Aan Palestijnse kant loopt de gewelddadige, maar vooral ook de geweldloze opstand al veel langer – zij kennen al een twintigjarige 'lente' – maar zonder dat het ergens tot verandering leidt. Dat wordt mijns inziens niet bespoedigd door de verdere ontwikkelingen in de Arabische wereld. Ik voel, eerlijk gezegd, ook steeds meer die uitziendheid als ik hierover praat.

PA: Ik ben geneigd dat pessimisme te delen, maar er zitten wel twee kanten aan. Het kan slechter gaan. Een NGO-medewerkster uit de regio vertelde mij over de angsten die ze heeft na de Arabi-

sche revoltes. Een van die angsten was Israël. Als Israël helemaal in het nauw wordt gedreven, legde ze uit, wie geeft ons dan de garantie dat Israël toch niet een keer gaat doen waar sommigen bang voor zijn, namelijk het massaal deporteren van de Palestijnen? Juist door het versnellend effect van de revoltes, dat er dingen aan het bewegen zijn, bracht deze NGO-medewerkster dit als een van haar vrezen. Dit, het *worst, worst-case scenario*, leeft in meer kringen, geloof ik.

Het is heel moeilijk om je hierin te verplaatsen, maar er komt misschien wel een Palestijnse staat die ook wel erkend wordt door meer staten als de Palestijnse autoriteit in september erkenning aan de Verenigde Naties zal vragen voor de eigen staat. Dat brengt een extra dynamiek in het geheel. De Verenigde Staten liggen aan de ketting van de Israël-lobby. Dat heb je aan Obama gezien. Hij kan echt geen kant op. Maar Europa heeft meer ruimte om marges te gebruiken. Europa zal gevraagd worden wat ze vinden van het recente akkoord tussen Hamas en Fatah. Hierdoor komt er misschien weer wat beweging. Op zijn minst komt er weer wat debat over de Israëlisch-Palestijnse kwestie.

Hoe schatten jullie de kans in dat de landen in de regio waar een omwenteling heeft plaatsgevonden een succesvolle overgang maken naar een (enigszins) democratische staat met respect voor mensenrechten?

JS: Ja, dat is haalbaar, maar gebeurt misschien niet vanzelf. Maar ik verbaas me erover hoe het Westen, vooral Europa, wel verbaal allerlei steun uitspreekt, maar vervolgens heel erg passief op de handen blijft zitten. Binnenkort is er bijvoorbeeld een overleg van de Europese ministers van Buitenlandse Zaken over de regio. Het gaat over Libië, Syrië en Israël-Palestina, maar welke gezamenlijke politiek men ten opzichte van Tunesië en Egypte wil gaan voeren staat kennelijk niet op de agenda. Daar laat men een behoorlijke kans liggen.

Een voorbeeld hiervan is dat onze staatssecretaris van Ontwikkelingssamenwerking weigerde terug te komen op zijn besluit om de ontwikkelingshulp aan Egypte te beëindigen. Los van de vraag of je dat wel of niet zou moeten doen, het puur niet willen of kunnen reageren op het feit dat in Egypte een heel andere situatie is ontstaan, waar je juist met ont-

Foto: Joop Blom

wikkelingssamenwerking die democratiseringskrachten fors zou kunnen ondersteunen, klinkt absurd.

We hebben net, een aantal weken geleden, een conferentie van de IFOR-groepen in Europa gehad om binnenkort met een missie naar Egypte te gaan om daar contacten te leggen en te kijken of we op *civil society* niveau iets zouden kunnen doen. De *civil society* in Egypte redt het niet alleen. De regering zou, via *civil society*, heel veel kunnen doen voor Egypte, bijvoorbeeld het geven van trainingen, zodat politieke processen gesteund worden.

PA: Ik vind dit een slechte vraag. Er wordt namelijk te veel over democratisering gesproken alsof dat alleen maar een politiek proces is. We vergeten eigenlijk dat het op Tahrirplein ging om waardigheid, *karama* in het Arabisch. Dat woord heeft twee dimensies. Vrijheid van meningsuiting en 's nachts niet van je bed getild worden – politieke en civiele vrijheden – maar de andere dimensie is misschien net zo belangrijk of zelfs nog belangrijker: economische waardigheid. Er is veel werkeloosheid en armoede in de regio en het is raar dat in het debat daar zo weinig over gesproken wordt – net als veel activisten zelf overigens. Men wil de dictator weg, en, kort door de bocht gezegd, dat was misschien wel het makkelijkste. En het is in zekere zin ook makkelijk om mevrouw Moebarak haar villa af te nemen of een paar ministers in de gevangenis te zetten. Hiervoor gebruiken

wij het begrip *transitional justice*.

Maar iemand zei het laatst heel mooi: een Egyptenaar die geen baan heeft kan geen *transitional justice* eten. Die wil een baan. En die banen komen er niet. Daarvoor is een herstructurering van het politiek-economische systeem nodig en van onze relaties met Egypte, maar ook Tunesië. Wij hebben een heel bizarre relatie met de landen in Noord-Afrika. Tariefbarrières zijn omlaag gebracht, maar daar staan allerlei nieuwe kwaliteitseisen tegenover. Dit is een probleem. In de landen zelf beheerst een kleine kliek van *crony capitalists* [kapitalistische trawanten van het regime – red. VM] de nationale welvaart. Als die banen er niet komen dan gaan we van een periode van euforie naar een fase van ontevredenheid, onrust, instabiliteit en in dat soort fases kan er weer van alles en nog wat gebeuren. Het is raar dat hier zo weinig over gesproken wordt. *It's the economy, stupid*.

Zouden de democratische omwentelingen zelf ook kunnen leiden tot economische hervormingen?

PA: Ik mag hopen dat er voldoende druk van onderop komt, maar met druk alleen kom je er niet. Je hebt ook mensen nodig die nadenken, een elite om dat woord toch maar te gebruiken, die door middel van discussie en het opstellen van prioriteitenlijsten programma's kan ontwikkelen. Maar het gaat toch vooral in de eerste plaats om de mensen die nu de economische macht hebben, die vaak samenvalt

met politieke macht. Dat zit heel nauw met elkaar verstrengeld in de meeste landen in de Arabische wereld. Als je dat niet uit elkaar trekt, dan gebeurt er niet zo veel. Dus je moet die politieke en economische macht uit elkaar trekken. En dat doe je niet door te demonstreren op het Tahrirplein. Daar is veel meer voor nodig. Er moeten vooral ideeën ontwikkeld worden.

Is met een dergelijke, erg ongelijke verdeling van de welvaart een democratie niet mogelijk?

PA: Inderdaad.

Tijdens de revolutie in Egypte scandeerden veel jongeren "nu kunnen we eindelijk trouwen." Wordt een ander obstakel op weg naar democratie gevormd door de hoge verwachtingen die zijn gewekt tijdens de omwentelingen?

PA: Dat jongeren in de gehele Arabische wereld niet kunnen trouwen omdat ze geen geld of een baan hebben en geen huis kunnen kopen, leidt tot enorme frustratie. Dat zal op een gegeven moment naar buiten komen. Hóe? dat weten we niet, maar het is wel een tikkende tijdbom. De komende tien jaar verandert daar niks aan, want de bevolkingsgroei is nog steeds redelijk groot.

Wat zou de vredesbeweging kunnen doen?

JS: Ik noemde al de *civil society*-missie naar Egypte. Onderdeel hiervan is ook dat in het najaar een conferentie wordt belegd waar mensen uit Tunesië en Egypte worden uitgenodigd. Daar zullen ze vertellen over hun ervaringen met geweldloosheid. Daarnaast is de vraag hoe nu verder te gaan met de oorlog in Libië, die behoorlijk aan het vastlopen is. Om een doorbraak te creëren moet de oorlog geïntensiveerd worden, of, en dat zou mijns inziens de positie van de vredesbeweging moeten zijn, we moeten inzetten op een wapenstilstand en onderhandelingen. Er zijn nog steeds groepen, de Arabische Liga, Turkije, en de Afrikaanse Unie, die pogingen hiertoe doen. Maar daar is erg weinig belangstelling voor vanuit de internationale gemeenschap. Het lijkt erop dat het Westen toch sterk neigt naar een militaire oplossing. Het is merkwaardig dat daar niet meer verzet tegen is.

Het interview door Jip van Dort en Kees Kalkman vond plaats op 19 mei.

Een haperende oorlogsmachine

Met Veiligheidsraadresolutie 1973 nam de NAVO een opdracht aan waarmee zij zich slecht raad weet. Bij de beslissing over verlenging van het NAVO-mandaat, half juni, is er nog geen einde aan het conflict in Libië. De discussie binnen de NAVO over de koers in dit conflict liep in maart al hoog op en laaide half juni opnieuw op. De Amerikaanse minister van defensie Gates gaf de Europese NAVO-leden onder uit de zak. De NAVO is niet efficiënt genoeg en dat komt door gebrek aan politieke wil van de Europese leden. Dat blijkt uit de oorlog in Libië.

Resolutie 1973 gebiedt een vliegverbod boven Libië om de bevolking te beschermen tegen de regering van Gaddafi, maar kan op verschillende manieren worden uitgelegd. Moest na het redden van de bevolking van Benghazi, 19 en 20 maart, voorrang worden gegeven aan een staakt-het-vuren en onderhandelingen met het bewind van Gaddafi? In een deal met zijn regime zouden dan hervormingen in Libië kunnen worden doorgevoerd. Of betekent een vliegverbod een aanvalsoorlog die duurt tot het regime van Gaddafi vernietigd is? Is er dan sprake van een totale overwinning? Kan dat alleen met luchtacties en hoelang duurt dit? Wat zijn de gevolgen daarvan voor de bevolking van Libië, de toekomst van de staat Libië en de politieke ontwikkelingen in Noord-Afrika en de rest van het Midden-Oosten? Resolutie 1973 gaf de legitimering om in te grijpen ten behoeve van de burgers van Benghazi, of de middelen proportioneel zijn en het juiste effect bereiken is zeer de vraag.¹ De vijf leden die zich van stemming onthielden, en daarmee de voorstanders de gelegenheid gaven hun opvattingen militair kracht bij te zetten, waren behalve Rusland en China ook de opkomende grootmachten Brazilië en India en dé steunpilaar van de EU, Duitsland. Deze sterk bezette Veiligheidsraad toonde aan dat de situatie in Libië als onduidelijk werd beschouwd, maar dat een praktische oplossing niet gemakkelijk te realiseren was. De verdeeldheid over de uitwerking van de resolutie trad onmiddellijk aan het licht. Behalve Veiligheidsraadlid Duitsland was ook Turkije niet overtuigd en stemde

aanvankelijk niet in met een eenheidsbeslissing van de NAVO.

KOPGROEP

De ramkoers werd ingezet door een kopgroep van politici uit drie NAVO-landen: minister van buitenlandse zaken Clinton van de VS; Sarkozy en Juppé, respectievelijk president en minister van buitenlandse zaken van Frankrijk; en de Britse premier Cameron. Ze benadrukten de noodzaak van humanitaire interventie ten gunste van de opstandelingen in Oost-Libië. In de VS was het, naast minister Clinton, VN-ambassadeur Rice die deze resolutie doordrukte in de Veiligheidsraad. Minister van defensie Gates, de chef van staven admiraal Mullen en president Obama vreesden de gevolgen van instellen van een vliegverbod, omdat zij wisten dat dit een aanvalsoorlog betekende. In de regering van de VS was begin maart al onenigheid over de Amerikaanse belangen ten opzichte van Libië en de wijze van optreden tegen dictator Gaddafi. Achtergrond is niet alleen de sombere toekomst van de oorlogen in Irak en Afghanistan/Pakistan, maar vooral de tanende economische Amerikaanse macht tegenover opkomende landen als China, India en Brazilië en Rusland en Duitsland. Waarom weer de hoge kosten van zo'n avontuur riskeren? De opstanden in de Noordafrikaanse landen zijn belangrijker voor Europese landen dan voor de VS, die veel meer belangen hebben in de Golfregio.

FRANKRIJK

Frankrijk opende de oorlog door op zaterdagmiddag 19 maart een landmacht-

onderdeel van Gaddafi dat Benghazi direct bedreigde, te vernietigen. Daarmee was de onmiddellijke dreiging tegen Benghazi teniet gedaan. Kort daarna begonnen de luchtbombardementen met kruisraketten vanaf Amerikaanse en Britse oorlogsbodems op zee. Aan het einde van die dag waren 110 kruisraketten gebruikt en admiraal Mullen verklaarde dat de Libische luchtmacht praktisch was uitgeschakeld. Hoewel op dat moment een nieuwe politieke situatie ontstond, werd niet aangedrongen op het in resolutie 1973 noodzakelijk geachte staakt-het-vuren. Zeker vanaf dat moment wonnen de politici die met louter militaire middelen een snelle overwinning denken te kunnen halen het pleit van de onderhandelaars. In feite was het een eerste etappe in een oorlog waarvan op moment van schrijven het einde allerminst in zicht is. Minister Clinton benadrukte de noodzaak van deelname van Arabische landen. Er werd door de Arabische Liga en de GCC, Samenwerkingsraad van Golfstaten, wel lippendienst bewezen, maar in de praktijk kwam niet veel terecht van dit verbond. De Franse agressie kan naast grootmachtaspiraties verklaard worden door rijke de oliebron-

nen in Oost-Libië die aan de vrije markt zouden toekomen. Libië is het 17de olieproducerende land ter wereld en de 3de Afrikaanse olieproducent. Daarnaast is het greep houden op massa's toekomstige Afrikaanse vluchtelingen een belangrijk electoraal punt in tal van EU-landen en zeker in Frankrijk.

DE OORLOG

Na veel vijven en zessen besloot de NAVO als organisatie de oorlogstaak op zich te nemen en te werken aan *regime change* door middel van oorlog. In totaal doen 33 landen mee aan de operatie Unified Protector. In feite is een gelegenheidscoalitie aan het werk, die sinds 23 maart de stempel van de NAVO heeft en vanaf 27 maart verantwoordelijk is voor de hele militaire operatie, inclusief het afdwingen van het vliegverbod in het kader van resolutie 1973. Op 14 en 15 april in Berlijn werden deze doelen in de NAVO vastgelegd en werden alle tegenstribbelende landen in het oorlogsstramien gebracht. Veel deelnemers aan de operatie besloten tot een *caveat*, NAVO-jargon voor een beperkte of aanvullende taak. De VS, Frankrijk, VK, België, Noorwegen, Canada, Italië en Denemarken, 8 van de 28 le-

den, bombarderen. De anderen beperken zich tot andere taken die de mandaten van de resoluties 1970 en 1973 opdroegen; het bewaken van het luchtruim in het kader van het luchtverbod en het bewaken van het luchtruim en de Middellandse Zee in het kader van het wapenembargo. In totaal gaat het daarbij om veertien NAVO-landen, aangevuld met Zweden, Qatar, de Verenigde Arabische Emiraten en Jordanië.

Nederland legde zich toe op het bewaken van het Libische luchtruim en een deel van de Middellandse Zee. In de praktijk bleek dat Nederlandse F-16's meevlogen met bombarderende partners om inlichtingen te verzamelen. Minister Hillen verklaarde in een overleg in de commissie van defensie van de Tweede Kamer op 31 mei dat Nederland in de volgende periode met dit beleid moet doorgaan. Nederland blijft tot 23 september deze taken uitvoeren, ondanks de druk in de NAVO om te bombarderen. De Nederlandse positie is niet optimaal in de ogen van minister Hillen, die zich als lid van een minderheidsregering moet inhouden. Nederland doet "net onder de top" mee, zoals hij het met tevredenheid uitdrukt. Nederland heeft nog

net genoeg geld in de begroting om nog een periode van het NAVO-mandaat mee te doen, er is 15 miljoen euro begroot. Voor vervolgooperaties van welke aard dan ook, nog meer oorlog na september óf een vredesmissie, is geen geld meer.

Noorwegen deed mee aan de bombardementen, maar stopt om financiële redenen. Denemarken heeft zijn munitie verschoten en daarom Nederland gevraagd F-16 munitie te mogen overnemen, het antwoord is nog niet bekend. Bulgarije stopt met patrouilles met behulp van een fregat in de Middellandse zee, eveneens om financiële redenen.

ONDERHANDELINGEN

Vooral de Afrikaanse Unie (AU) bleef openlijk werken aan een politieke oplossing, te beginnen met een staakt-het-vuren. In april nog werd een delegatie gestuurd, die niet slaagde.³ Eind mei veroordeelde een conferentie van de Afrikaanse Unie de NAVO-oorlog tegen Libië. De Zuid-Afrikaanse president Zuma deed vervolgens nog een openlijke poging om tot een vergelijk te komen. Dat leverde niets op. De AU wil dat de Libische leiding plaats maakt voor een democratisch bestuur in een nieuwe republiek.

Er zijn ook heimelijke pogingen. De Engelse krant *The Independent* stelde eind mei dat de regering van Gaddafi ontvankelijk is voor onderhandelingen. Op 10 juni stelde de krant een memorandum te hebben gezien dat onder leiding van Griekenland tot stand is gekomen.⁴ Doel daarvan is een akkoord over het vrijkomen van 20 miljard dollar uit de internationaal bevroren Libische middelen om aan de humanitaire noden van de héle Libische bevolking tegemoet te kunnen komen. Bronnen binnen de Libische regering zeggen dat een dergelijke overeenkomst de opening kan zijn tot een staakt-het-vuren en een proces waarna Gaddafi van de macht zal afzien. Vervolgens zal een tijdelijke regering worden gevormd waarin ook leden van de oppositie in Benghazi zitting kunnen hebben.

Een rapport van de International Crisis Group stelt ronduit dat deze oorlog niet te winnen is.⁵ Het onthoofden van de staat kan leiden tot een langdurige oorlog van belangengroepen en stammen, die doet denken aan Irak na het ontbinden van de Baath-partij in het voorjaar van 2003. Een gedisciplineerde overgang naar de opbouw van een nieuw

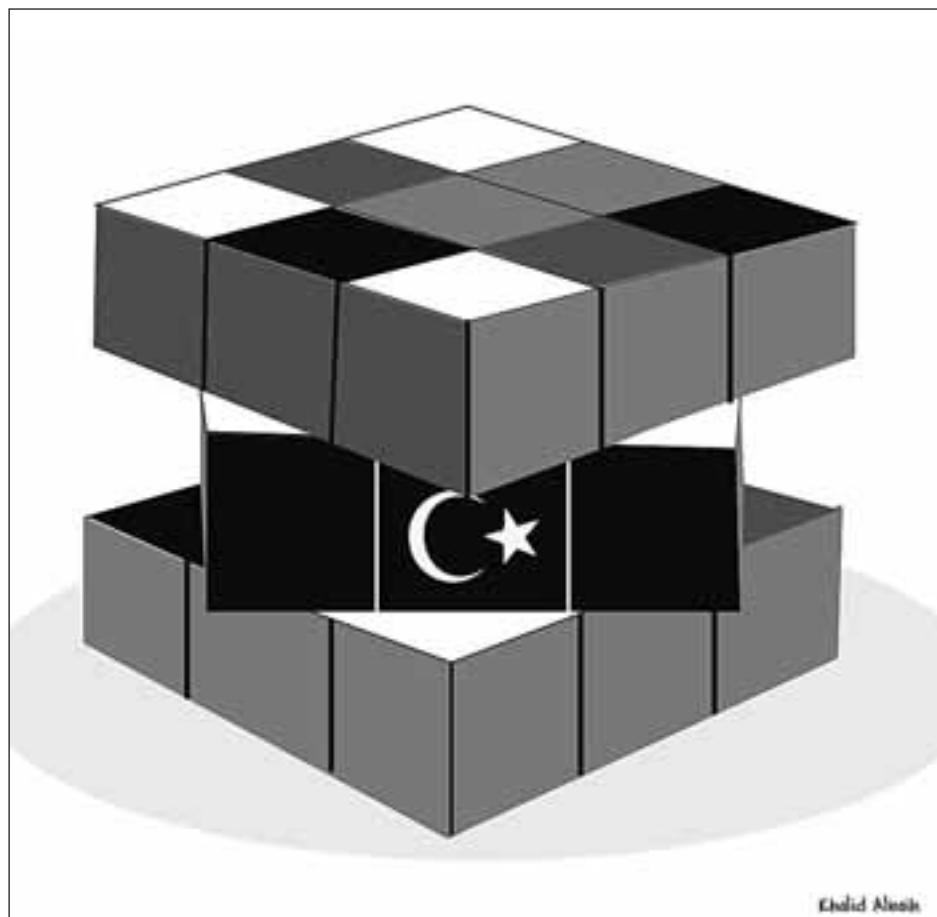
staatsapparaat in Libië kan alleen via een staakt-het-vuren. Daar is Gaddafi bij nodig. Dat betekent bovendien dat een proces tegen Gaddafi voor het Internationaal Strafhof moet worden uitgesteld. Eerst moeten vredestroepen toezien op

Pinksteren zelfs de tegenaanval op Misurata geopend. Hoewel het hachelijk is een voorspelling te doen, is het niet waarschijnlijk dat het regime snel valt. Als dat wel zo is, is een kant en klare overdracht naar een nieuwe macht ver te zoeken. Een

Als het aan Gates ligt moeten de VS zich beraden op de toekomst van de NAVO en de zwak presterende Europese landen. Onwillekeurig dwalen de gedachten bij het horen van deze verzuchtingen af naar koning Pyrrhus die in 279 voor Christus na de gewonnen slag bij Asculum stelde dat "als ik nog één overwinning zal behalen, ga ik ten onder".⁸

Guido van Leemput,
SP- Tweede Kamerfractie
buitenlandse zaken

Tekening: Khalid Albaih

dit staakt-het-vuren en daarbij humanitaire goederen het land inlaten. Het staakt-het-vuren moet uitmonden in verdere onderhandelingen over de vorming van een interim-regering voor de overgangperiode en een overeenkomst over een routekaart naar de vorming van een definitieve, wettelijke, democratische republiek.

TUSSENBALANS

Na bijna drie maanden oorlog variëren volgens VN-onderzoekers de schattingen van het aantal doden in Libië van 10.000 tot 15.000.⁶ Op 6 juni verklaarde NAVO secretaris-generaal Rasmussen dat de NAVO 10.000 vluchten heeft uitgevoerd, waarbij 8000 militaire doelen zijn aangevallen waaronder 100 communicatiecentra, 700 munitieopslagplaatsen en 500 tanks, pantservoertuigen en raketlanceerinstallaties.⁷ Ondanks dit geweld is het front niet veel verschoven. De strijdkrachten van Gaddafi hebben net voor

verloop van de oorlog zoals in Irak na de ontbinding van de Baath-partij is een reëel nachtmerriescenario.

In dat licht komen de vrijmoedige opmerkingen van scheidend minister Gates op een slecht moment. Gates aarzelde in maart over het voeren van oorlog vooral vanwege de druk op de Amerikaanse begroting en zijn opvatting dat Libië niet het eerste strategische belang van de VS is. De kern van zijn kritiek is dat Europese landen te weinig aan defensie besteden, hoewel het veelgeplaagde Griekenland en Albanië een pluim krijgen omdat zij 2% van het BNP aan defensie besteden. Bovendien zijn veel landen te weinig effectief met de beschikbare middelen, hoewel hij Noorwegen, Denemarken, België en Canada prees omdat ze "boven hun gewicht boksen". Gates wijst ook op het gebrekkige gebruik van de NAVO-middelen. Het luchtmachtoperatiecentrum kan 300 vluchten per dag afhandelen, maar haalt er amper 150, klaagt hij.

- 1 Er zijn deskundigen in het internationale recht die van oordeel zijn dat resolutie 1973 geen rechtvaardiging is voor geweld. Bijvoorbeeld *Resolutie 1973 en de interventie in Libië*. Prof. Hans Kochler. Zie www.vrede.be/component/content/article/2131-resolutie-1973-en-de-interventie-in-libie-enkele-opmerkingen-van-prof-hans-kochler.
- 2 *Libya Rebels Reject Ceasefire, War Continues*, 11 april 2011, zie news.antiwar.com/2011/05/31/zuma-gadhafi-ruled-out-leaving-country/.
- 3 Independent, 10 juni 2011, *Gaddafi regime staked 12bn on secret deal in bid to open peace talks. Memo seen by The Independent reveals Tripoli negotiations*. Zie www.independent.co.uk/news/world/africa/gaddafi-regime-staked-16312bn-on-secret-deal-in-bid-to-open-peace-talks-2295343.html. Zie ook *Exclusive: Battered Libya sues for peace*, 26 mei 2011; www.independent.co.uk/news/world/africa/exclusive-battered-libya-sues-for-peace-2289133.html. Zie ook bericht 9 juni over brief van Gaddafi aan het Amerikaanse congres gestuurd met het aanbod te onderhandelen; <http://blogs.aljazeera.net/liveblog/libya-jun-11-2011-1116>.
- 4 International Crisis Group, *Popular protest in North Africa and the Middle East (V): Making sense of Libya*. Middle East /North Afrika Report Nr 107 – 6 juni 2011 Zie: [www.crisis-group.org/~media/Files/Middle East North Africa/107 Popular Protest in North Africa and the Middle East V - Making Sense of Libya.ashx](http://www.crisis-group.org/~media/Files/Middle%20East%20North%20Africa/107%20Popular%20Protest%20in%20North%20Africa%20and%20the%20Middle%20East%20V-%20Making%20Sense%20of%20Libya.ashx)
- 5 Europe Diplomacy & Defence (the agency Europe bulletin on CSDP and NATO), d.d. 7 juni 2011, pagina 3. NATA/Libya: *NATO could contribute to training future Libyan army*.
- 6 Human Rights Council, Report of the International Commission of Inquiry to investigate all alleged violations of international human rights law in the Libyan Arab Jamahiriya*, 1 juni 2011, www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/A.HRC.17.44_AUV.pdf
- 7 Zie voor tekst speech Robert Gates; Wall Street Journal, 10 juni 2011; <http://blogs.wsj.com/washwire/2011/06/10/transcript-of-defense-secretary-gates-speech-on-natos-future/>.
- 8 Zie voor beknopte geschiedenis van koning Pyrrhus en de spreekwoordelijke Pyrrhus-overwinning; http://nl.wikipedia.org/wiki/Pyrrhus_van_Epirus.

De val van Moebarak

Foto: Loop Blom

AMY HOLMES

Eind april spreekt Amy Holmes bij het in Amsterdam gevestigde Transnational Institute. Ze is werkzaam aan de Amerikaanse Universiteit in Kairo en maakte daar vanaf dag twee de acties mee die tot het einde van Moebarak leidden. De titel van haar inleiding: *Towards a Structural Explanation of the Egyptian Revolution*.

Holmes verdeelt de periode die leidt tot de val van Moebarak in twee perioden: 25 tot 28 januari (de dag dat de regering wordt vervangen) en 29 januari tot 11 februari (de dag dat Moebarak opstapt). De verklaring voor het snelle succes legt ze bij het afbrokkelen van vier verschillende steunpilaren van Moebarak: de nationale elite, de militairen, de middenklasse en de Verenigde Staten.

BREED VERZET

Door het hele land heen waren er stakingen en heel veel acties. Activisten vielen bijvoorbeeld zeker honderd politiebureaus aan. Het was een strijd van de arbeiders en een steeds groter deel van de middenklasse. De politie probeerde door het laten ontsnappen van gevangenen – en vervolgens afzijdig te blijven – het land te destabiliseren. Ook de neutraliteit van het leger plaatst Holmes in dit kader. Maar de demonstranten vulden het vacuüm en regelden mensen die de orde gingen bewaken, waardoor veiligheid en

verkeer geregeld werden. Later organiseerden ze ook noodhospitaal en de inkoop van verbandmiddelen.

Op 28 januari loopt Holmes het dan nog lege Tahrirplein op. Op dat moment woedt er op een van de Nijlbruggen een kat-en-muisspel tussen de politie en demonstranten die naar het plein willen. Holmes gaat met een Egyptische een kantoor binnen dat grenst aan het plein. Vanaf het terras zien ze opeens “zover het oog reikt” een massa mensen het plein opkomen. Tijdens dit verhaal voel je haar angst en opgewonden siddering van dat moment nog. Met plezier vertelt ze over de tactische inzet van wachthuisjes en voertuigen om bescherming te bieden tijdens de uren lange gevechten om het plein. De oppositie heeft zijn kracht laten zien. Na de geslaagde verovering van het plein begint de tweede fase: het opzetten van sterkere structuren en toenemende steun uit de middenklasse.

WEGVALLEN STEUN REGIME

Op 31 januari verklaart de op één na rijkste Egyptenaar, Naquib Sawiris, dat hij de opstand steunt. Sawiris werd eerder gepasseerd toen de Egyptische economie geprivatiseerd werd. Moebarak verloor daarmee ook zijn steun. Moebarak tracht het leger sterker aan zich te binden door belangrijke generaals binnen het kabinet te halen. Ondanks deze herschikking speelt het leger juist een grote rol bij het

winnen van kracht door de oppositie. Dat het grotendeels afzijdig blijft, geeft de oppositie meer zelfvertrouwen.

Nog op 5 februari zegt VS-diplomaat Frank Wisner dat Moebarak aan de macht moet blijven om de bestuurlijke reorganisatie te leiden. Kort daarop gaan de VS roepen dat er geen geweld mag worden gebruikt en worden contacten met hoge generaals verstevigd. De dagen van Moebarak zijn dan geteld. De steun van cruciale partijen is weggevalen.

Holmes besluit haar verhaal met een paar opmerkingen. Allereerst dat het de volksbeweging was die Moebarak van zijn troon stootte. Verder waarschuwt ze dat het leger de belangrijkste winnaar is. De protesten gaan door en dat daarbij sneuvelen nog steeds mensen. In de drie weken tot de val van Moebarak vielen er 700 doden te betreuren. Vlak voor haar toespraak werden nog twee officieren in een demonstratie gedood. De werkwijze van de activisten heeft haar getroffen; de humor bij het bespotten van de macht, de publieke bidstonden en de organisatie die er stond toen ze nodig was. “Het oude regime is nog niet verdwenen,” zo zegt ze niettemin aan het eind van haar presentatie.

Martin Broek

Op broekstukken.blogspot.com staat een iets langer versie van dit artikel.

Geen wapens voor de dictators!

Foto: fotdmike

Ondanks het EU-beleid om geen wapens te verkopen die kunnen worden ingezet bij onderdrukking, heeft ook Nederland wapens aan Arabische regimes geleverd. Pas als de bevolking in opstand durft te komen stellen we een wapenembargo in. Maar dat is dan natuurlijk mosterd na de maaltijd.

Ons land leverde de afgelopen jaren onder meer tweedehands pantservoertuigen aan Egypte en Bahrein. De leveringen aan Egypte vond plaats ondanks de al 30 jaar durende noodtoestand, die president Moebarak de vrijheid gaf om naar eigen goeddunken te regeren. In 2010 noemde de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB) in een beleidsdoorlichting deze levering aan Egypte *"het meest uitgesproken voorbeeld waarbij het wapenexportbeleid op gespannen voet staat met de ambities van het mensenrechtenbeleid."* De pantservoertuigen die aan Bahrein zijn geleverd vonden we terug op de Arabische nieuwswonder Al Jazeera, in filmpjes van het gewelddadig neerslaan van burgerprotesten door veiligheidstroepen.

Aan Jemen leverde Nederland van 2008 tot 2010 onderdelen voor militaire trucks voor de landmacht, dat op dat moment bezig was om een interne opstand te onderdrukken. Volgens de regering was tegen de levering geen bezwaar,

het betrof immers geen nieuwe trucks maar onderdelen voor trucks die Jemen toch al had. *"Er is derhalve geen sprake van uitbreiding van de defensiecapaciteit van het land."* Feit blijft natuurlijk dat trucks zonder reserveonderdelen niet rijden en derhalve niet kunnen worden ingezet bij het onderdrukken van de bevolking.

Voor Libië gold tot 2004 een wapenembargo. Dat werd opgeheven toen Gaddafi zich bereid toonde mee te werken aan het Lockerbieproces en IAEA-inspecties. En, misschien nog wel belang-

rijker, bereid was vluchtelingen tegen te houden die de EU proberen binnen te komen. Nederland leverde na het opheffen van het wapenembargo onderdelen voor Chinook helikopters en bewakingsradars. De Chinooks zijn door Gaddafi onder meer ingezet boven Tripoli.

Een onverwachte Nederlandse bijdra-

ge aan de strijd in Libië meldt de International Herald Tribune. Kleine bootjes van de Nederlandse scheepswerf Damen worden door de rebellen ingezet bij het smokkelen van voedsel, medicijnen en wapens. Damen had tot aan het uitbreken van de gevechten een vestiging in Tripoli met 27 medewerkers.

Via Schiphol, Maastricht en de Rotterdamse haven voert Nederland ook enorme hoeveelheden wapens door naar Arabische landen. Zo gingen er pistoolmunitie en munitie naar Jordanië. Hoewel er sinds 2008 voor wapendoorvoer een vergunning moet worden aangevraagd, wordt een uitzondering gemaakt voor wapenvrachten van of naar bevriende landen (EU, NAVO en andere bondgenoten). Daardoor wordt ruim 90 procent van de wapendoorvoer ongecontroleerd doorgelaten.

Ook in andere Europese landen trok de wapenhandel-beerput door de Arabische opstand veel aandacht. De Zweedse vredesgroep SPAS schrijft: *"De Zweedse wapenexport naar niet-democratische landen is in de periode 2006-2010 373% meer dan in 2001-2005. Vorig jaar verkocht Zweden voor 3,7 miljard kronen aan niet-democratische landen."* (Ca. 332 miljoen Euro)

De Britse Campagne tegen Wapenhandel meldt: *"Libië en Bahrein waren in 2010 op uitnodiging aanwezig op de (militaire) luchtschouw in Farnborough en in 2009 op de DSEI wapenbeurs in Londen. Op de Libische wapenbeurs LibDex in 2010 hadden de Britten het grootste paviljoen."*

De Italianen van Rete Italiana per il Disarmo volgden het spoor van 7.500 kanonnen, 1.900 geweren en 1.800 karabijnen van de firma Beretta naar Libië, en spoorden ook hun financiers op, waaronder verschillende buitenlandse banken.

Naar aanleiding van de burgeropstanden hebben veel Europese landen hun wapenexporten (tijdelijk) stilgelegd. Niet alleen uit overwegingen van mensenrechten, zo liet een ambtenaar van Bui-

Nederlandse leveranties aan de Arabische wereld groter dan 5 miljoen euro (periode 2004-2009)

Egypte	1995	Pantservoertuigen
Egypte	2005	Pantservoertuigen YPR
Egypte	2007	Radarapparatuur
Jordanië	2003	Mobiel geschut (door faillissement RDM vervallen)
Jordanië	2009	F-16 onderdelen
Marokko	2009	Marineschepen
Oman	2006	Radarapparatuur
Oman	2007	Radarapparatuur
Saoedi-Arabië	2003	Patrouilleschepen
VAE	1997	Fregatten (2e hands)
VAE	2009	Raketlanceerinrichtingen

tenlandse Zaken zich ontvallen, maar ook om praktische redenen. Vergunningaanvragen voor een wapenexport kunnen niet worden beoordeeld in deze instabiele situatie: het is niet helemaal duidelijk aan wie de wapens verkocht worden.

DE ENE DICTATUUR IS DE ANDERE NIET

Terwijl de wapenhandel naar veel landen nu wordt 'aangehouden,' wordt aan Saoedi-Arabië onbekommerd geleverd. Saoedi-Arabië probeert niet eens de schijn van democratie op te houden en schendt op grove wijze de mensenrechten, met name vrouwenrechten en de rechten van Aziatische arbeidsmigranten, van wie het paspoort vaak meteen bij aankomst wordt ingenomen. Dat weerhoudt Europa er niet van om het land tot grote wapenklant te maken.

Thales Nederland leverde voor 10 miljoen euro communicatieapparatuur voor tanks van het Saoedische leger. In 2010 gaf Nederland een vergunning voor onderdelen van pantservoertuigen t.w.v. 2,2 miljoen euro. Ook defensiereus EADS doet goede zaken met de Saoedi's. De afgelopen jaren verkocht het onder meer 72 Eurofighter gevechtsvliegtuigen, 6 Airbus A330 militaire transportvliegtuigen, 1 raketbesturingssysteem (SAMOC) en verder Storm Shadow kruisraketten. Saoedi-Arabië is zo rijk dat het

wapens koopt waar het niets aan heeft. Er zijn bijvoorbeeld niet genoeg piloten om alle gevechtsvliegtuigen te kunnen vliegen.

Tot nu toe kijkt Nederland bij het afgeven van een wapenexportvergunning uitsluitend of dit specifieke wapen direct kan worden ingezet bij een mensenrechtenschending, niet naar de aard van het regime waaraan verkocht wordt. Er wordt niet meegewogen dat elke dictatuur uiteindelijk, als zijn bevolking in opstand komt, het leger zal inzetten om zichzelf te handhaven.

Samen met andere organisaties (Amnesty International, IKV Pax Christi en Oxfam Novib) schreef de Campagne tegen Wapenhandel hierover een brief aan de Tweede Kamer. Ook werd met individuele Kamerleden gesproken, werden handtekeningen verzameld onder de petitie "Geen wapens voor dictators" en is een ingezonden brief aan De Volkskrant geschreven. In een roerig Kamerdebat op 24 maart riepen Kamerleden de minister van Buitenlandse Zaken Rosenthal en staatssecretaris van ELI Bleeker ter verantwoording. Verhoeven van D66 zei het zo: "Dit debat valt samen met de werkelijkheid in Noord-Afrika en het Midden-Oosten. (...) Uiteraard hebben landen het recht zich te verdedigen, maar bij verkeerde intenties gelden strenge grenzen en zeker bij dictaturen." En SP'er Van Dijk stelde: "Er moet een embargo komen op de export van wapens en wapenonderdelen naar alle landen in Noord-Afrika en het Midden-Oosten waar de re-

gering in conflict is met de eigen bevolking. (...) Daarmee wordt voorkomen dat Nederland zich rot moet schamen, zoals voor de huidige toestand."

In reactie zei staatssecretaris Bleeker: "De ontwikkelingen in een aantal landen zijn zodanig dat de gedachte dat je onverkort je wapenexportbeleid op alle punten zonder zelfkritiek kunt doorzetten, onverstandig is. Ook bij ons is er dus de bereidheid om ons op een aantal punten te heroriënteren."

Het is nu natuurlijk afwachten of dit *mea culpa* zich werkelijk in beleidsverandering vertaalt. Een testcase wordt bijvoorbeeld de verkoop van de tweedehands tanks die Nederland in het kader van de bezuinigingen wil afstoten. Het probleem is dat de wapenexportregels zeer ruim zijn geformuleerd, en bovendien ook nog eens Europees zijn vastgelegd. Bij elke verandering kan de regering zich verschuilen achter 26 andere EU-landen. Want als er geen gezamenlijk Europees beleid is zou de concurrentiepositie van de Nederlandse defensie-industrie ernstig in gevaar komen, zo vindt vooral de defensie-industrie. De vraag is natuurlijk, of die concurrentiepositie zwaarder moet wegen dan mensenrechten en democratische ontwikkeling.

Wendela de Vries

Tabellen afkomstig uit *Nederlandse wapenexport en doorvoer naar Arabische landen en Iran* door Martin Broek.

Zie: www/stopwapenhandel.org/node/1083

Financiële omvang exporten Arabische landen

Land	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Totaal
Algerije			0.82													0.82
Bahrein	0.23	0.23	1.54		0.05	0.86	0.27	0.24	8.67	1.02	0.04	0.22	1.9	0.03		15.3
Egypte	111.93	0.14		0.23	0.82	1.23	0.14			0.03	40.36	0.29	14.69	3.39	1.27	174.52
Iran																
Jemen								0.15	0.97					0.54	2.03	3.69
Jordanië						1.18			15.20	0.03			0.67	2.76	29.1	48.94
Koeweit	1.54	0.03	0.05			0.68		2.17				3.25				7.72
Libië																
Marokko	0.04	0.12	0.32		0.32	1	2.18	0.1	0.54	0.13	0.18	0.04			555	559.97
Oman	1.02			2.36		0.05	0.02	2.58				20.01	101.23	3.5	0.62	131.39
Qatar			2.95	1.59	0.27	0.41	0.95	1.58	1.09	0.32	0.53	0.05	0.15	0.54	0.21	10.43
S-Arabië	0.2				2.18				20.98	0.78		0.01	7.74	1.92	5.76	39.57
Tunesië											1.04	0.05	0.02		0.74	1.85
VAE			368.88	7.26	0.23	0.82	1.41	3.39	0.25	0.44	0.31	1.93	1.27	0.28	9.07	395.54

Gebaseerd op exportcijfers van het ministerie van Economische Zaken. Hierin zitten niet de tijdelijke vergunningen retour-na-reparaties.

Gratis dagbladen voeden islamangst

Veel Nederlanders bekijken de recente ontwikkelingen in de Arabische wereld met argusogen. Dat blijkt uit een enquête van april 2011 in opdracht van FORUM, het Instituut voor Multiculturele Vraagstukken.

Ruim de helft van de meer dan 900 ondervraagden (59 procent) maakt zich in zeer grote of enige mate zorgen over de gevolgen van de ontwikkelingen in de regio voor de Nederlandse samenleving. Van hen vreest ongeveer twee/derde voor radicalisering en dreiging van terrorisme. Treinreizigers die geregeld de gratis dagbladen lezen begrijpen waar deze angst vandaan komt.

RADICALE VEREN

Veel van die angst richt zich momenteel op de Egyptische Moslimbroederschap, die bij de verkiezingen in september waarschijnlijk relatief veel politieke invloed zal verwerven. In de gratis media komen vooral veel figuren aan bod die beweren dat de Moslimbroederschap een heel radicale, onbetrouwbare en (potentieel) terroristische club is. Politici die het tegendeel beweren, maar ook Midden-Oostenexperts, die veelal van mening zijn dat de Moslimbroederschap hun radicale veren hebben afgeschud, worden volledig genegeerd. Dat blijkt na bestudering van de berichtgeving in de maanden januari tot juni 2011 over de Moslimbroederschap in gratis dagbladen *Metro*, *Sp!ts* en *de Pers*, samen goed voor een oplage van meer dan een miljoen.

In *Metro* worden in deze periode vier figuren opgevoerd die claimen dat er een groot gevaar uitgaat van de Moslimbroederschap. De Israëlische president Shimon Peres waarschuwt voor het "doemscenario" dat "als de Moslimbroederschap wordt verkozen, ze geen vrede (zullen) brengen." (05/02) Glenn Beck, een aartsconservatieve Amerikaanse tv-presentator, interpreteert de machtswisseling in Egypte op geheel eigen, radicale

wijze: "Dit is het verhaal van iedereen die ooit hoopte op de fundamentele verwoesting van de westerse manier van leven." In hetzelfde artikel noemt de Republikeinse politiek strateeg Newt Gingrich de Moslimbroederschap niets minder dan "een aartsvijand van onze beschaving." (14/02) Oud-secretaris-generaal van de Verenigde Naties, de Egyptenaar Boutros Boutros-Ghali, gaat zelfs zo ver de Broederschap op gelijke voet te stellen met het fascisme en nazisme. (04/03)

GOEDKOOP

De berichtgeving in *Sp!ts* laat een vergelijkbaar, ongebalanceerd beeld zien. Twee keer komt Geert Wilders aan het woord. Net na de val van Mubarak spreekt hij de hoop uit "dat ze er geen islamitische dictatuur voor in de plaats krijgen." (11/02) Even later, in een uitgebreid interview, is Wilders niet minder duidelijk: "Ik denk dat wat er voor [de dictatuur] in de plaats komt, wel eens veel erger zou kunnen zijn." (28/02) VVD'er en Europarlementariër Hans van Baalen gaat heel ver in zijn veroordeling van de Broederschap. Hij is van mening "dat de tentakels van de haat en geweld predikende Moslimbroederschap Israël zullen wurgen. Als de Europese Unie niet als de wiedeweerga ingrijpt, zullen ze tot in Nederland reiken," aldus *Sp!ts*. Van Baalens conclusie: "Het is vijf voor twaalf, we moeten zorgen dat deze club niet de verkiezingen wint." (07/05)

De artikelen in *de Pers*, ook al prijst de krant zichzelf graag aan als "gratis, maar niet goedkoop," zijn eveneens sterk uit balans. Het bovengenoemde stuk over de Israëlische President, evenals de reactie van Wilders op Moebarak's aftreden en het interview met Wilders, verschenen ook in *de Pers*. (05/02, 11/02 en 28/02) Naast Wilders geeft ook Joël Voordewind, Kamerlid van de ChristenUnie, een reactie op het aftreden van de Egyptische dictator: "Ik hoop en bid dat dit een eerste stap is naar een werkelijk vrij

Egypte waarin christen en moslim naast elkaar kunnen leven. Daarbij moeten we alert zijn en blijven op de tegengestelde doelen van de Moslimbroederschap, die een heel ander Egypte nastreeft." (11/02)

Slechts een enkele keer komt een Moslimbroeder zelf (kort) aan het woord die bovenstaande beschuldigingen ontkent of wordt een figuur opgevoerd die beweert dat het wel meevalt met de Moslimbroederschap, maar dit soort bronnen worden door de kranten wantrouwend benaderd, tegengesproken of als controversieel weggezet. Sowieso staat het aantal nuancerende stukken niet in verhouding tot de wantrouwende geluiden. Het resultaat: de gratis dagbladen voeden de angst voor de islam.

Jip van Dort

jip-van-dort.blogspot.com
kunduzmonitor.blogspot.com

**Het Fonds Vredes
 Projecten steunt het
 Vredesmagazine.
 Steunt u nu het Fonds
 Vredes Projecten door
 een bijdrage op
 rekening 4738565.**

**Voor informatie:
www.fondsvredesprojecten.nl**

Demonstraties tegen dienstplicht in Rusland

Er wordt in Rusland openlijk geprotesteerd tegen de dienstplicht; met name tegen de uitzending van dienstplichtige soldaten voor de 'ordehandhaving' in Tsjetsjenië en Ingoesjetië.

Het uitzenden van dienstplichtigen naar de Kaukasus is in strijd met de afspraken die er voor hen bestaan: volgens de wettelijke regels zouden er alleen beroepsmilitairen heen mogen worden gezonden. De belangrijkste reden om dienstplichtigen toch naar de Kaukasus te sturen is dat zij minder kosten dan beroepsmilitairen. Er zijn meer dienstplichtigen beschikbaar en bovendien zijn beroepsmilitairen mondiger wanneer het om hun rechten gaat. Die zijn vooral hinderlijk als – zoals gebruikelijk – de soldij in de Kaukasus niet wordt uitbetaald. Officiële instanties beloven echter dat dienstplichtigen dergelijke uitzendingen niet te vrezen hebben.

Intussen heeft de Russische pers berichten gepubliceerd over de dood van diverse dienstplichtigen als gevolg van de strijd tegen "rebellens." In Petrograd zijn nu 150 mensen de straat op gegaan met een spandoek "zeg nee tegen de dienstplicht" om tegen deze situatie te protesteren. Ook elders in Rusland wordt gedemonstreerd. Aangezien er volgend jaar verkiezingen zijn, beginnen ook politieke partijen als Yabloko er zich mee te bemoeien. Volgens War Resisters' International zullen wij in de toekomst hierover beslist meer vernemen.

Wilt u vredeslessen geven op basisscholen?

Het VredesInformatieCentrum verzorgt vredeslessen op vele basisscholen. Het heeft daarvoor een succesvolle methode ontwikkeld. Meer leerlingen in het hele land zouden daarvan kunnen genieten als er meer vrijwilligers zouden zijn om de lessen te geven.

Zie je het belang van een goede vredeseducatie in en wil je iets doen? Kijk dan eens op www.vredesinformatiecentrum.nl of bel 050-313.32.47. Nieuwe vrijwilligers hoeven niet bang te zijn er alleen voor te staan. Ze krijgen een goede begeleiding en gaan pas na verloop van tijd alleen lesgeven.

Pleinbezetting in Polen als protest tegen de oorlog

De pleinbezettingen van de Arabische lente, nu ook in Spanje en zelfs op de Dam in Amsterdam, waaien over naar Polen. Ditmaal als een actie tegen de oorlog en de milieuvervuiling. Er wordt geprotesteerd tegen alle sociale afspraken die de armoede bevorderen, maar ook tegen defensieafspraken in het kader van de NAVO, tegen onderhandelingen over de overbrenging van F-16's uit Italië naar Polen en tegen de exploitatie van schaliegas door Amerikaanse bedrijven als Halliburton.

400 klachten tegen Belgische oorlogseconomie

In België kan iedere burger bij de overheid een klacht indienen tegen wanpraktijk. Vredesactie riep daarom op om klachten in te dienen tegen bedrijven die in België actief zijn en hun winsten halen uit de exploitatie van door Israël bezette gebieden in Palestina.

Van Hasselt tot Diksmuide, van Eeklo tot Aarlen, in meer dan 20 gemeenten verspreid over België stapten in mei ongeveer 400 mensen naar het politiekantoor. Ze legden er persoonlijk een klacht neer tegen Agrexco en haar partners. Agrexco koopt landbouwgoederen uit illegale Israëlische nederzettingen in bezet Palestijns gebied en verkoopt ze in België.

Deze handel profiteert van onderdrukking en uitbuiting van duizenden Palestijnen. Agrexco overtreedt met deze handel het internationaal humanitaire recht.

De overheid kan dit stoppen door gewoon de wet toe te passen. Winst slaan uit ernstige mensenrechtenschendingen is immers illegaal.

Meer info: www.vredeactie.be.

Nieuwe vredeswebsite Need4Peace

Sinds kort is er een nieuwe vredeswebsite online. Twee idealistische internetcreatievelingen ontwikkelden de site www.need4peace.com. De site toont foto's van mensen die het welbekende vredesteken geven en dat met een statement motiveren. Verder biedt de site mensen de gelegenheid om hun eigen plannen te presenteren voor een bijdrage aan een betere en vreedzamere wereld. Ook kunnen bedrijven zich aanmelden om deze plannen te sponsoren.

Verslag Decennium voor een Cultuur van Vrede en Geweldloosheid verschenen

Bij het Platform Vredescultuur verscheen onlangs een uitgebreid verslag van de vele activiteiten van het Platform en zijn lidorganisaties in het door de VN uitgeroepen Internationale Decennium voor een Cultuur van Vrede en Geweldloosheid (2001-2010). Het 25 bladzijden tellende verslag met vele illustraties is te downloaden als pdf (2,3 MB) van: www.vredesbeweging.nl/archief/2011/decenniumverslag.pdf.

Welk idee verandert jouw wereld?

Op de website van Upact (www.upact.nl) zijn negen creatieve voorstellen gepresenteerd voor projecten die informatie uitgeven over de oorzaken van conflicten en de mogelijkheden om

bij te dragen aan duurzame vrede. Als u dit leest zijn er drie gekozen om uit te voeren.

De voorstellen zijn het resultaat van project Kruisbestuiving – waarin 50 mensen met verschillende leeftijden en achtergrond samenwerkten. De voorstellen zijn erg gevarieerd. Ze gaan over vragen als: Wat zou jij doen als je door *road-blocks* niet naar de dokter kunt? Zouden Nederlandse vissers ook zeerover worden als hun viswateren door anderen leeggevestigd werden en hun kusten volgestort met chemisch afval? Wat zit er achter de goedkope prijs die we in de supermarkt betalen?

Paasmars tegen uraniumverrijking en wapenproductie

Zo'n 100 mensen namen op Paasmaandag deel aan de jaarlijkse Paas-

mars voor Vrede en Ontwapening die dit jaar in Almelo werd gelopen. Een uitgebreid verslag met veel foto's vindt u op: [vredessite.nl / nieuws / 2011 / paasmars.html](http://vredessite.nl/nieuws/2011/paasmars.html)

Bush hoort voor het Internationaal Strafhof

Oud-president Bush zou voor het Internationaal Strafhof moeten worden gedaagd voor het nodeloos beginnen van een oorlog tegen Irak. Dit is de mening van het toenmalige hoofd van het Internationale Atoomagentschap el-Baradei.

In zijn boek *The Age of Deception* schrijft el-Baradei, dat Bush en zijn medewerkers zich schuldig hebben gemaakt aan een groteske verdraaiing van de werkelijkheid in de aanloop naar de invasie van Irak in 2003. Zij bleven volhouden

dat Irak beschikte over massavernietigingswapens ondanks de bewijzen van het tegendeel die de inspecteurs van el-Baradei gevonden hadden.

El-Baradei schrijft niet alleen over het verleden, hij analyseert ook de mogelijkheid van toenadering tot Iran, waarbij hij iedere *hardline* ideologie verwerpt.

Het boek van el-Baradei is inmiddels ook in Nederlandse vertaling verschenen bij Uitgeverij Balans onder de titel Jaren van Misleiding.

Tentoonstellingen Museum voor Vrede en Geweldloosheid

1 t/m 29 sept.: 1.000 Vredesvrouwen in Drachten-Ureterp
2 t/m 30 sept.: Gandhi in Vinkeveen
1 t/m 31 okt.: Gandhi in Den Haag
Meer info: www.vredesmuseum.nl/info/agenda.php of 015-785.01.37

Nico Faber krijgt lintje voor zijn vredeswerk

Op 29 april kreeg Nico Faber een koninklijke onderscheiding. Hij werd lid in de Orde van Oranje Nassau. Voor zover ons bekend is dit pas de tweede keer dat iemand vanwege werk als vredesactivist een lintje krijgt.

De burgemeester van Leiden sprak met waardering over het verzet van Nico in 1949 tegen de troepeninzendingen naar Indonesië, over zijn dienstweige-

ring en over de vele keren dat hij wegens deelname aan vredesdemonstraties in de politiecel belandde.

Verder noemde hij het vele werk dat Nico, zowel plaatselijk als landelijk, voor de vredesbeweging heeft gedaan. Daarbij besteedde hij onder meer aandacht aan het werk van Nico voor het Museum voor Vrede en Geweldloosheid.

Als secretaris van Pais was en is Nico actief in het bevorderen van samenwerking binnen de vredesbeweging. Zo was hij intensief betrokken bij het tot stand komen van VredesMagazine.

Nico is blij met de onderscheiding en ziet die niet zozeer als een eer voor zichzelf als wel als een erkenning van de grote betekenis van de vredesbeweging voor de toekomst van de samenleving.

Juan Cole en de CIA

Op 16 juni werd de Henriette van Lynden lezing van het ministerie van buitenlandse zaken gehouden door de Amerikaanse Midden-Oosten expert prof. Juan Cole, een van de bekendste critici van het buitenlandse beleid van president Bush. Voor een volle zaal met overwegend academisch en buitenlandse zaken publiek hield Cole een boeiend en levendig verhaal over de ontstaansgronden van de Arabische lente, waarvan hij de wortels traceerde tot in het koloniale tijdperk.

Toevalligerwijs was Cole de dag ervoor in het nieuws gekomen door de onthulling in de New York Times dat het Witte Huis destijds de CIA had aangezet om belastend materiaal over hem te verzamelen vanwege zijn kritiek op de Irak-oorlog. Als dit klopt zou het beslist onwettig zijn geweest, want het is de CIA verboden om tegen Amerikaanse burgers op hun eigen grondgebied te spioneren.

Het verhaal in de Times is afkomstig van James Risen, een van de beste verslaggevers in de VS op het gebied van de inlichtingendiensten. Het bevat het relaas van Glenn L. Carle, een gepensio-

neerde CIA-er, die werkt aan een boek over ondervragingstechnieken.

Carle werkte in 2005 na een carrière binnen de CIA als contraterrorisme expert voor de National Intelligence Council, een orgaan dat materiaal van diverse inlichtingendiensten verwerkt tot evaluatierapporten. Hij werd op een dag aangesproken door zijn baas, David Low, die net terugkwam van het Witte Huis en hem vroeg om informatie over Juan Cole te verzamelen. Low zou gezegd hebben: "Het Witte Huis wil hem te grazen nemen," en: "Wat denk je dat we over hem weten of kunnen uitvinden dat hem in diskrediet kan brengen? Drinkt hij? Wat voor opvattingen heeft hij? Is hij getrouwd?" Carle weigerde deze opdracht en stapte naar de directeur, die hem verzekerde, "dat we nooit betrokken willen worden bij iets dergelijks."

Daarmee leek de zaak afgedaan, maar een paar maanden later vroeg een collega aan Carle om te kijken naar een e-mail die hij van een CIA-analist had gekregen. De analist vroeg advies over een opdracht om informatie over Juan Cole te verzamelen.

Rond deze tijd waren conservatieve critici van Cole bezig met een campagne om zijn benoeming aan de universiteit van Yale te blokkeren, omdat hij anti-Amerikaans en anti-Israël zou zijn. De benoeming ging uiteindelijk niet door en Cole bleef lesgeven aan de universiteit van Ann Arbor.

Hoewel laconiek over de onthulling ("Ze zullen zich verbaasd hebben over het saaie leven dat ik leid.") neemt hij de zaak niet licht op en heeft een beroep op het Congres gedaan een onderzoek in te stellen.

Cole houdt sinds 2002 het blog Informed Comment bij, één van de beste bronnen om de ontwikkelingen in het Midden-Oosten en Zuid-Azië te volgen. Hij kent Arabisch, Perzisch en Urdu en kan zo voor veel lezers ontoegankelijke bronnen ontsluiten. Het blog heeft veel aandacht voor sociaaleconomische en militaire factoren en verhelderende cartografie.

Een compliment voor buitenlandse zaken dat ze in deze tijden zo'n interessante dissident hebben uitgenodigd.

Kees Kalkman

Informed Comment:

<http://www.juancole.com/>

New York Times, Ex-Spy alleges Bush White House sought to discredit critic:

<http://www.nytimes.com/2011/06/16/us/politics/16cole.html>

Foto: Jan Bervoets

Op paasmaandag 25 april werd door Kerk en Vrede en de vredesplatforms uit Enschede en Den Haag een Paasmars gehouden in Almelo, waar de uraniumverrijkingsfabriek Urenco is gevestigd. Dit jaar was zij gericht tegen de toepassing van kernenergie. Uraniumverrijking is essentieel voor de ontwikkeling van atoomwapens, dus was deze mars als vanouds een protest tegen wapenindustrie. De tocht werd verlevendigd door Clolonel met hun lekkende kernraket. Diverse enthousiaste deelnemers, waaronder het collectief Rampenplan dat voor de catering zorgde, vertrokken na de mars naar Borssele waar die nacht een wake werd gehouden.